

marife

dini arařtırmalar dergisi

Turkish Journal of Religious Studies

cilt / volume: 24 • sayı / issue: 1 • yaz / summer 2024

Hubâb b. Münzir'in Hayatı, İslâm Tarihindeki Yeri ve Önemi

The Life of al-Ḥubâb ibn al-Mundhir, His Place and Importance in Islamic History

Ali Kuşçalı

Dr. Öğr. Üyesi, Aksaray Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, İslam Tarihi Anabilim Dalı
Assist. Prof., Aksaray University, Faculty of Islamic Sciences, Department of Islamic History
Aksaray / Türkiye

alikuscali@hotmail.com | <https://orcid.org/0000-0003-3610-4453>

Article Type / Makale Tipi

Research Article / Araştırma Makalesi

DOI: 10.33420/marife.1369728

Cite as / Atıf: Kuşçalı, Ali. "Hubâb b. Münzir'in Hayatı, İslâm Tarihindeki Yeri ve Önemi". *Marife* 24/1 (2024) 26-50. <https://doi.org/10.33420/marife.1369728>

Plagiarism / İntihal: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. / Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Copyright / Telif Hakkı: "This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 (CC BY-NC-ND 4.0) International License." / "Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari-Türetilemez 4.0 (CC BY-NC-ND 4.0) Uluslararası Lisansı altında lisanslanmıştır."

e-ISSN: 2630-5550

<https://marife.org/tr/>

Hubâb b. Münzir'in Hayatı, İslâm Tarihindeki Yeri ve Önemi

Özet

Sahâbîler Hz. Peygamber'in hayatında, vahiy sürecinden itibaren siyasi ve sosyal olaylara kadar çeşitli noktalarda önemli katkılarda bulunmuşlardır. Özellikle Medine'de devletin kurulması sürecinde ve devletin kurulmasının ardından gerçekleşen savaşlarda sahâbîler, gösterdikleri fedakarlıklarla Müslüman toplumun güvenliğini sağlamak ve devletin sınırlarını genişleterek İslâm'ın güçlenmesine destek olmak amacıyla sorumluluk almışlardır. Ayrıca tüm bu süreçlerde bazı sahâbîler, sahip oldukları kişilik özellikleri ve karakter yapıları doğrultusunda Hz. Peygamber'in onayıyla olaylara müdahil olmuş ve İslâm tarihinin şekillenmesinde kritik roller üstlenmişlerdir. Bu nokta itibarıyla Hubâb b. Münzir, Hz. Peygamber'in katıldığı tüm savaşlarda yer almış, bu mücadelelerde çeşitli görevleri üstlenmiş ve sunduğu önerilerle olayların seyrine ve sonuçlarına etki etmiş bir sahâbî olarak öne çıkmıştır. Araştırmada, Hubâb b. Münzir'in hayatıyla alakalı geniş bir perspektif sunabilmek amacıyla, başta temel İslâm tarihi kaynakları olmak üzere yerli ve yabancı literatürde bulunan kaynaklar detaylı bir şekilde incelenerek ilgili bilgilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Hz. Peygamber'in düşünce özgürlüğüne ve istişareye verdiği önemi vurgulamak, aynı zamanda Hz. Peygamber'in vefatının ardından halife seçimi konusundaki görüşmelerin gerçekleştiği Sakîfe toplantısındaki tartışmalara odaklanmak amacıyla yapılan araştırmalarda, Hubâb b. Münzir ile alakalı bazı bilgilerin bulunduğu gözlemlenmiştir. Ancak Hubâb b. Münzir'in hayatını inceleyen müstakil bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Oysaki Hubâb b. Münzir'in, Hz. Peygamber'in hicretinden sonraki olaylarda sorumluluk alarak önemli görevler üstlendiği açıkça görülmektedir. Hubâb b. Münzir, Bedir Savaşı öncesinde Hz. Peygamber'in belirlediği karargâh yerinin stratejik açıdan uygun olmadığını düşünerek sunduğu öneri ile karargâhın yerinin değiştirilmesini sağlamıştır. Hubâb b. Münzir'in önerisinin hayata geçirilmesiyle Müslümanlar, savaşın başında su kaynaklarını kontrol altına alarak hem lojistik hem de psikolojik anlamda Mekkelilere karşı bir üstünlük elde etmişlerdir. Hz. Peygamber, Uhud Savaşı öncesinde gizli bir görevle Hubâb b. Münzir'i vazifelendirmiş ve o, Mekkelilerin arasına sızarak gerekli istihbaratı toplamış ve bunları Hz. Peygamber'e aktarmıştır. Benî Kurayza kuşatması öncesinde gerçekleşen istişare toplantısında Hubâb b. Münzir, kuşatmanın hızlı bir şekilde sona ermesi için ordunun Yahudi kaleleri arasına yerleştirilerek iletişimin kesilmesi önerisinde bulunmuştur. Hayber Savaşı'nda Müslüman askerlerinin konumunu savaş taktiği açısından uygun bulmayan Hubâb b. Münzir, Hz. Peygamber'e gelerek buldukları yerin kaleden atılacak okların menzülünde olduğunu ve ayrıca bu yerin bataklık olması nedeniyle hastalıklara sebep olabileceğini ifade etmiştir. Bunlardan dolayı, orduyu daha güvenli bir yere taşıma önerisini sunmuş ve bu önerisi de Hz. Peygamber tarafından kabul edilmiştir. Hz. Peygamber ile katıldığı gazvelerin yanı sıra Hubâb b. Münzir, Hz. Ali ile birlikte Fûls Seriyyesi'ne de iştirak etmiş ve onun tarafından istihbarat toplamakla vazifelendirilmiştir. Hubâb b. Münzir, gözcülük sırasında ele geçirdikleri bir köleden elde ettikleri bilgiler sayesinde, Tayy kabilesinin olası bir pususunu da engellemişlerdir. Hz. Peygamber'in vefatının ardından Ensârın düzenlediği Sakîfe toplantısında, halifeliğin en çok Ensâr tarafından hak edildiğine inanmış ve bu görüşünü toplantının sonuna kadar sürdürmüştür. Ancak süreç istediği gibi gelişmemiş, halifelik konusunda Muhâcilerin talepleri ağır basmaya başlayınca bir çözüm olarak Ensâr ve Muhâcirlerden birer halife olması önerisinde bulunmuştur. Netice olarak, Hubâb b. Münzir'in Hz. Peygamber'e savaş öncesinde ve savaş sürecinde sunduğu önerilerin genellikle kabul gördüğü ve bu önerilerin uygulamaya konularak savaşın sonucunu etkilediği gözlemlenmiştir. Bu bağlamda, Hubâb b. Münzir'in özgüveni yüksek, kararlı, cesur ve savaş stratejilerine hâkim bir kişiliğe sahip olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Bu araştırma, Hubâb b. Münzir'in hayatını ve yaşadığı dönemin olaylarındaki etkisini incelemeyi hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: İslâm Tarihi, Hubâb b. Münzir, Bedir Savaşı, Hayber Savaşı, Sakîfe Olayı.

The Life of al-Ḥubâb ibn al-Mundhir, His Place and Importance in Islamic History

Summary

The companions of the Prophet, since the start of the revelation, have contributed to various subjects, from political to social. Especially during the establishment of the state in Madinah and the wars following that, the companions have taken on the responsibility to help Islam gain more power in the region by conquering more land and facilitating security for the Muslim community. Furthermore, some companions have been chosen by the Prophet's approval to be involved in different situations, in accordance with their personality traits and skills to help shape Islamic history. Here, the name al-

Hubâb ibn al-Mundhir surfaces as someone who has been in every war that the Prophet Muhammad was a part of. He completed various tasks in these wars and, with his suggestions contributed to the results of them. In this study, to be able to offer a wide perspective on the life of al-Ḥubâb ibn al-Mundhir, we have searched the Western literature on the subject and primarily we consulted with the fundamental Islamic history resources. It was found that al-Ḥubâb ibn al-Mundhir was involved in the Saqifah incident where, after the passing of the Prophet, companions gathered to vote for the next caliph and also in making the point that the Prophet cared about freedom of thought and gave importance to consultation. But even though it is clear that al-Ḥubâb ibn al-Mundhir had essential roles in the events after the hijrah of the Prophet there is no evidence of a work that focuses solely on al-Ḥubâb ibn al-Mundhir's life. al-Ḥubâb ensured that the army was stationed in a different position before the Battle of Badr by suggesting that the original location the Prophet had chosen was strategically disadvantaged. With the implementation of his suggestion, Muslims have secured the water sources and gained the upper hand against the Meccans both logistically and psychologically. Again, before the Battle of Uhud, the Prophet appointed al-Ḥubâb with the infiltration of the enemy perimeter and brought back the necessary intel to win the war, and he did so with success. During the siege of the Banu Qurayza tribe, al-Ḥubâb suggested that if the army was placed in between Jewish towers to cut off their communication, the siege would successfully end in a short time. In the Battle of Khaybar, al-Ḥubâb came up to the Prophet and informed him about the disadvantages of the army's deployment location, saying that they would be in range of enemy archers and because of the nearby swamp, the illnesses would break out. He asked the Prophet to move the army to a more secure place, and his suggestion was approved. Along with the wars he participated in next to the Prophet he was also a part of the expedition of al-Fuls next to Ali(ra) and was appointed with the intel gathering. With the information he gathered from a slave during his scouting, he helped prevent a possible ambush by the Tayy tribe. In the Saqifah meeting held by al-Anṣâr, he thought that the next caliph should be chosen among al-Anṣâr and stuck with this view till the end of the meeting. But the process did not unfold as he hoped, and the Muhajir's opinion weighed heavier. As a counter, he offered a solution with two caliphs from the two groups. Overall, it was observed that the suggestions made by al-Ḥubâb have been accepted by the Prophet both before and during the wars and affected the outcomes of said wars. So, it would be accurate to say that al-Ḥubâb was a self-confident, determined, and courageous person with a great knowledge about war strategies. This study aims to examine his effect on the events of his time and his life in general.

Keywords: Islamic History, al-Ḥubâb ibn al-Mundhir, Battle of Badr, Battle of Khaybar, Saqifah Incident.

Giriş

Hız. Peygamber'in liderlik vasıflarını öne çıkaran en önemli hususlardan birisi, sahâbenin yeteneklerini, kabiliyetlerini gözlemleyerek onlara sorumluluk vermesi ve bu şekilde onlardan en yüksek verimi almasıdır. Hız. Peygamber'in sahâbe ile kurduğu samimi ve yakın ilişkiler de liderlik tarzını gerçekleştirmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Hız. Peygamber, sahâbenin yeteneklerini göz önünde bulundurarak onları çeşitli görevlere atamış ve onlara önemli sorumluluklar vermiştir. Bu durum, onun insan kaynaklarını etkin bir şekilde değerlendirme ve kullanma becerisini göstermektedir. Buna ek olarak Hız. Peygamber'i bir lider olarak farklı kılan özelliklerden birisi de ilahî bir emrin olmadığı durumlarda sahâbe ile istişare etmesi ve onların da düşüncelerini açık bir şekilde ortaya koyabilecek bir ortam oluşturmalarıdır. Sahâbe bu rahat ortam sayesinde fikirlerini açıkça ifade etmekten çekinmemiş ve bu durum onların özgüvenlerinin gelişmesine katkı sağlamıştır.

Hız. Peygamber'in Medine döneminde, karakter yapısı ve üstlendiği görevlerle öne çıkan sahâbîlerden birisi de Hubâb b. Münzir'dir. Hız. Peygamber tarafından Bedir, Uhud, Hayber, Huneyn ve Tebük savaşlarında sancaktar olarak görevlendirilen Hubâb b. Münzir, bu savaşlarda kahraman bir savaşçı olarak önemli başarılar elde etmiştir. Ayrıca savaş stratejisi alanında uzmanlaşmış olan Hubâb b. Münzir,

sunduğu önerilerle birçok savaşın olumlu bir şekilde sonuçlanmasına katkı sunmuştur. Mesela Bedir Savaşı'nda, Hayber ve Taif kuşatmalarında, ordunun konuşlandığı yerleri uygun bulmayan Hubâb b. Münzir, Hz. Peygamber'e sunduğu mantıklı gerekçelerle ordunun daha elverişli bir konuma yerleştirilmesini sağlamıştır.

Hz. Peygamber Uhud Savaşı'nda, Hz. Ali de Fûls Seriyeye'sinde istihbarat toplaması için Hubâb b. Münzir'i görevlendirmiştir. Hubâb b. Münzir, Uhud Savaşı öncesinde verilen bu vazifeyi yerine getirmek için, Mekkelilerin arasına girmekten çekinmeyecek kadar cesur bir kişiliğe sahiptir. Ayrıca, Hubâb b. Münzir, Uhud ve Hayber savaşlarında Hz. Peygamber'in düşman askerleri tarafından kuşatıldığında, onu yalnız bırakmamış ve canı pahasına Hz. Peygamber'i korumuştur.

Yapılan literatür taraması sonucunda, Hubâb b. Münzir ile ilgili olarak *DİA*'da yer alan maddeden ve onun sadece Bedir zaferindeki rolünü konu edinen bir kongre bildiri özetinden¹ başka herhangi bir araştırmaya ulaşılamamıştır. Bu sebeple, İslam tarihinin kilit konu ve olaylarında önemli görevler üstlenmiş, sunduğu öneriler ve inisiyatif kullanımıyla olayların akışını etkilemiş, sıra dışı özelliklere sahip bu sahâbînin hayatını incelemek anlamlı görülmüştür. Dolayısıyla onun yaşamını ve olaylardaki karakterini ortaya koyarak mevcut boşluğu doldurmak, alanyazına önemli bir katkı sağlayacaktır.

Bu araştırma, Hubâb b. Münzir'in hayatını, faaliyetlerini ve onun Hz. Peygamber dönemindeki ve sonrasındaki yaşanan olaylardaki etkisini ortaya koyabilmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, siyer ve meğâzî kitapları, genel İslam tarihi kitapları, çağdaş araştırmacıların eserleri ve araştırma makaleleri başvuru kaynakları olarak kullanılmıştır.

1. Hubâb b. Münzir'in Nesebi, Künyesi ve Ailesi

Tam adı, Hubâb b. el-Münzir b. el-Cemûh b. Zeyd b. Harâm b. Ka'b b. Ğanem b. Ka'b b. Selime² el-Ensârî el-Hazrecî es-Sülemî'dir.³ Medine'de doğan Hubâb b. Münzir'in doğduğu tarih, kaynak eserlerde net olarak verilmemektedir. Buna karşın Bedir Savaşı'na katıldığında Hubâb b. Münzir'in otuz üç yaşında olduğunu belirtilmektedir.⁴ Bedir Savaşı'nın ise 2/624 yılında gerçekleştiği bilinmektedir. Bu bilgiler göz önüne alındığında, onun yaklaşık 591 yılında doğduğu söylenebilir.

Kaynaklar, Hubâb b. Münzir'in künyesini Ebû 'Amr ve Ebû 'Ömer şeklinde aktarmaktadır.⁵ Hubâb b. Münzir'in babası Münzir b. el-Cemûh, annesi ise eş-Şemûs bt. Hak b. Eme b. Harâm'dır. Hubâb b. Münzir'in hanımı ise Benî Ubeyd b. Seleme

¹ Ali Kuşçalı "Hubâb b. Münzir'in Bedir Savaşı'nın Kazanılmasındaki Kritik Rolü", *ISPEC 11. Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Kongresi*, ed. Gamze Turun vd. (Muş: ISPEC Publications, 2023), 51-52.

² Ebû Muhammed 'Alî b. Ahmed el-Endelufî İbn Hazm, *Cemheretu ensâbi'l-'Arab*, thk. Abdüsselâm b. Hârûn (Kahire: Dâru'l-Maârif, 2007), 359.

³ Ebû'l-Hasen 'Alî b. Muhammed el-Cezerî İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe fî ma'rifeti's-sahâbe*, thk. 'Alî Muhammed Mu'avvid - 'Âdil Ahmed 'Abdulmevcûd (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 1994), 1/665.

⁴ Ebû Sa'd 'Abdulkerîm b. Muhammed es-Sem'ânî, *el-Ensâb*, thk. 'Abdurrahman b. Yahyâ (Haydarabad: Dâiratü'l-Me'ârifil-'Osmâniyye, 1962), 2/278; Salâhuddîn Halîl b. Aybek b. 'Abdullâh es-Safedî, *el-Vâff bi'l-vefeyât*, thk. Ahmed el-Arnâ'ût - Turki Mustafâ (Beyrut: Dâru lhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, 2000), 11/216.

⁵ Ebû Ömer Yûsuf b. 'Abdillâh İbn 'Abdilber, *el-'İstî'âb fî ma'rifeti'l-'ashâb*, thk. 'Alî Muhammed el-Bicâvî (Beyrut: Dâru'l-Cil, 1992), 1/316; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, 1/665; Ebû 'Abdillâh Şemsüddîn Muhammed Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nubelâ'* (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1427/2006), 2/443.

kabilesinden Zeyneb bt. Sayfî b. Sahr b. Hansâ"dır. Onun bu evliliğinden Haşrem ve Münzir adında iki oğlu, Ümmü Cemîl adında da bir kızı olmuştur.⁶ Haşrem, Hudeybiye ehlinden olup Rıdvân Biati'na katılmıştır.⁷ Ayrıca Haşrem, Bedir Savaşı'ndan sonra yapılan gazvelere de katılarak Hz. Peygamber'in muhafızlığını yapmıştır.⁸ Hubâb b. Münzir aynı zamanda İkinci Akabe Biati'nda belirlenen on iki temsilciden biri olan ve Bî'ru Ma'ûne faciasında şehit edilen Münzir b. Amr es-Sâ'idî'nin hem kayınpederi hem de dayısıdır. Zira Münzir b. Amr, Hubâb b. Münzir'in kızı Ümmü Cemîl'in kocası; kız kardeşi Hind bt. Münzir b. el-Cemûh'un, Amr b. Huneys ile evliliğinden doğan çocuğudur.⁹

2. Hubâb b. Münzir'in İslamiyet'i Kabulü

Hubâb b. Münzir'in ne zaman Müslüman olduğuna dair kaynaklarda net bir bilgiye ve tarihe ulaşılamamıştır. Hz. Peygamber'in hicretinden sonra etkili olduğu olaylarla ilgili ilk bilgiler, ileride detaylı olarak anlatılacak olan Bedir Savaşı'yla alakalıdır. Bu nedenle konuyu netleştirmek için hicret öncesi gerçekleşen Akabe Biatları'yla bir bağlantısı olup olmadığı da incelenmiştir. Ne var ki temel İslam tarihi kaynaklarında yapılan taramalarda, Akabe Biatları'na katılanların içerisinde ismine de rastlanılmamıştır.¹⁰ Dolayısıyla onun bu biatlara katılmadığına dair bir değerlendirme yapılabilir. Sonuç olarak, Hubâb b. Münzir'in Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretinden sonra Müslüman olduğu ve bu durumun Bedir Savaşı'ndan önce gerçekleştiği ifade edilebilir.

3. Hubâb b. Münzir'in Katıldığı Gazve ve Seriyeler

3.1. Bedir Gazvesi'nde Hubâb b. Münzir

Hz. Peygamber, Medine'ye hicret ettikten sonra Mekkeli müşriklerin faaliyetlerini takip etmek için istihbarat toplamaya özel önem vermiştir. Bu bağlamda Mekkelilerin Şam'dan Medine'ye doğru çok değerli bir kervanın geldiğini öğrenmiş ve bu kervandaki malları ele geçirmek amacıyla 12 Ramazan 2/8 Mart 624 tarihinde harekete geçmiştir. Hz. Peygamber'in kervana doğru yola çıktığını öğrenen Ebû Süf-yân ise bu durumu Mekke'ye haber vermek için bir haberci göndermiştir.¹¹

Mekkeli müşrikler, bu gelişmeyi öğrenir öğrenmez dokuz yüz elli kişilik bir orduyla Medine'ye doğru yola çıkmışlardır. Hz. Peygamber de Mekkelilerin yaklaş-tığını öğrenince üç yüz on dört Müslümanla birlikte Bedir'e doğru harekete

⁶ Ebû 'Abdullâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, thk. 'Ali Muhammed 'Ömer (Kâhire: Mektebetü el-Hâncî, 2001), 3/525; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 10/372.

⁷ İbn Hazm, *Cemheretu ensâbi'l-'Arab*, 359; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-ğâbe*, 2/176.

⁸ M. Yaşar Kandemir, "Hubâb b. Münzir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18/264.

⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 10/370-371; Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed İbn Hacer el-'Askalânî, *el-İsâbe ff temyizi's-sahâbe*, thk. 'Âdil Ahmed 'Abdulmevcûd - 'Alî Muhammed Mu'avvad (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1995), 8/368.

¹⁰ Ebû Muhammed 'Abdumelik el-Himyârî İbn Hişâm, *es-Siretu'n-nebeviyye*, thk. Mustafa es-Sakkâ vd. (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, 2009), 297-110.

¹¹ İbn Hişâm, *es-Sire*, 2/257-258; Ahmed b. Yahyâ b. Câbir Belâzürî, *Ensâbü'l-esrâf*, thk. Suheyl Zekkâr - Riyâd ez-Ziriklî (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1417/1996), 1/289-290.

geçmiştir.¹² Hz. Peygamber, Bedir'e gelip karargahını kurduktan sonra bölgeyi iyi tanıyan Ensârdan durumu istişare etmek üzere toplamıştır. Toplantı sırasında söz alan Hubâb b. Münzir, Hz. Peygamber'e karargâh kurduğu yerin, Allah'ın emrine göre belirleyip belirlenmediğini sormuştur. Hz. Peygamber ise bu konuda Allah'ın bir emri olmadığını ve karargâhın yerini kendi düşüncesi doğrultusunda seçtiğini ifade etmiştir. Bunun üzerine Hubâb b. Münzir Hz. Peygamber'e mevzilenen yerin su kuyularına uzak olmasından dolayı doğru bir tercih olmadığını belirtmiştir. Bu nedenle ordunun su kuyularına en yakın olan yere taşınmasını, kuyuların biri haricinde diğerlerinin kapatılmasını ve ordunun su ihtiyacını karşılamak için de havuzlar yapılmasını önermiştir. Bu sayede ordunun su ihtiyacının karşılanacağını, müşriklerin ise susuz kalacağını belirterek gerekçesini de ortaya koymuştur. Hz. Peygamber de Hubâb b. Münzir'in önerisini onaylamış ve orduyu onun gösterdiği yere taşımıştır.¹³

Gabriel, konuyla alakalı Hz. Peygamber'in siyasî ve askerî lider olarak en büyük gücünün, kendisinden daha bilgili olanları dinleme yeteneği olduğunu belirtmektedir. Çünkü o, siyasî yeteneğine rağmen müşriklerle yapılacak ilk savaşta bölgeyi tanıyan, askerî deneyime sahip kişilerin görüşlerini almaktan geri durmamıştır. Hubâb b. Münzir'in önerisinin tatbiki, Müslümanların sadece su kaynaklarını kontrol altına almasını sağlamamış aynı zamanda onların yerleştiği mevzi gereği müşrikler güneşe karşı savaşmak durumunda kalmışlardır.¹⁴ Ayrıca savaştan önce yağın yağmur, Müslümanların buldukları zeminin sertleşmesine yardımcı olarak daha rahat hareket etmelerine imkân tanımıştır. Öte yandan, yağmur Mekkelilerin buldukları zemini çamurlaştırarak yürümelerini zorlaştırmıştır. Tüm bu koşullar, savaş başlamadan önce Müslümanlara hem lojistik hem de psikolojik avantaj sağlamıştır.¹⁵

Araplar arasında, özellikle savaşlarda kimin kim olduğunu belirlemek için sancak kullanma geleneksel bir uygulamaydı. Hz. Peygamber de gazve ve seriyyelerde bu uygulamayı sürdürmüştü, her kabile için ayrı ayrı sancaklar belirlemiş ve bu sancakları kabilelerin önde gelen temsilcilerine teslim etmiştir. Hz. Peygamber, bu geleneği Bedir Savaşı'nda uygulamış ve Hazrec kabilesinin sancaktarı olarak Hubâb b. Münzir'i görevlendirmiştir.¹⁶

Savaş öncesinde taktiksel açıdan katkı sunan Hubâb b. Münzir savaş esnasında da müşriklerle korakor mücadele etmiştir. Mekke'de Hz. Peygamber'e

¹² Muhammed b. Yeşâr İbn İshâk, *Sîretü İbn İshâk*, thk. Muhammed Hamidullah (Konya: Hayra Hizmet Vakfı, 1398/1978), 288; Muhammed b. Ömer el-Vâkıdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, thk. Marsden Jones (Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1984), 1/39.

¹³ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/270; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 2/14; Belâzürî, *Ensâbü'l-esrâf*, 1/293.

¹⁴ Richard A. Gabriel, *İslâm'ın İlk Mareşali Hz. Muhammed*, çev. Ahmet Büyükaksoy (İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2021), 165-167; Mehmet Şimşir, Hz. Peygamber Döneminde Suikastler (İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2018), 91.

¹⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 2/14; Âdem Apak, *Ana Hatlılarıyla İslâm Tarihi (1) (Hz. Muhammed (s.a.v.) Dönemi)* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2012), 261.

¹⁶ Ebü'l-Fidâ' İsmâîl b. Ömer İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, thk. 'Abdullah b. 'Abdulmuhsin et-Turkî (Kahire: Dâru Hicr, 1418/1997), 5/221; Mehmet Şimşir, *İlk Dönem İslâm Tarihinde Haberleşme Yöntemleri Başlangıçtan Râşid Halifeler Dönemi Sonuna Kadar* (Konya: Hüner Yayınevi, 2011), 167; Feridun Tekin, "Hz. Peygamber Döneminde Sancak Kullanımı ve Sancaktarlık Yapan Sahâbîler", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 22/2 (30 Aralık 2022), 340.

zulmedenlerden biri olan Ümeyye b. Halef ve Ali b. Ümeyye, Hubâb b. Münzir tarafından yaralanmıştır.¹⁷ Ayrıca Mekke'de Ebû Cehil'in teşvikiyle Hz. Peygamber'e eziyet edenlerden biri olan Ebû Kays b. Fâkih b. el-Muğîre, Bedir'de ölenler arasındaydı. Rivayetlere göre, onun Hubâb b. Münzir veya Hz. Hamza tarafından öldürüldüğü aktarılmaktadır.¹⁸ Savaşın sonunda birçok müşrik esir alınmıştır. Bu esirlerin arasındaki Hâlid b. A'lem el-Ukaylî, Hubâb b. Münzir tarafından esir alınmıştır. Savaşın sonunda İkrime b. Ebû Cehil, Hâlid b. A'lem'i fidye ödeyerek esaretten kurtarmıştır.¹⁹

Muhammed b. İshâk, eserinde Bedir Savaşı'na katılanların listesinde Hubâb b. Münzir'i anmaz, ancak temel İslam tarihi kaynaklarının çoğu Hubâb b. Münzir'in savaşa katıldığı konusunda hemfikirdir. İbn Sa'd, bu durumu Muhammed b. İshâk'ın bir hatası olarak yorumlamaktadır. Çünkü Hubâb b. Münzir, savaşın öncesinde ve sürecindeki katkılarıyla tanınmış bir kişiydi.²⁰

Hubâb b. Münzir, Hz. Peygamber'in savaş öncesinde belirlediği karargâhın konumunun stratejik açıdan uygun olmadığını düşünmüş ve nazik bir üslupla durumu sorgulayarak Hz. Peygamber'e alternatif bir öneri sunma cesaretini göstermiştir. Bundan dolayı o, ne Hz. Peygamber ne de sahâbîler tarafından kınanmıştır. Şayet Hz. Peygamber, Hubâb b. Münzir'e önerisinden dolayı sert bir tepki göstermiş olsaydı, diğer sahâbîler benzer konularda görüşlerini serbest bir şekilde ifade edemezlerdi. Bu nedenle, Hz. Peygamber'in farklı görüşleri dinleyerek özgür ortam sağlaması, onun örnek bir lider olduğunu göstermektedir.²¹

Bedir zaferi, İslam tarihinde bir dönüm noktasıdır. Bu zafer, Müslümanların Medine'deki Yahudilere ve diğer müşrik gruplara üstünlük sağlayarak Mekkelilere karşı siyasî ve askerî güç kazandıklarını göstermiştir.²² Hubâb b. Münzir'in önerisinin uygulanması, bu zaferin kazanılmasında çok önemli bir katkı sağlamıştır.

3.2. Uhud ve Hamrâulesed Gazvelerinde Hubâb b. Münzir

Uhud Savaşı, Bedir zaferinden on üç ay sonra meydana gelmiştir. Mekkeliler, bu savaşla Bedir'deki yenilgilerini telafi etmeyi, Şam ticaret yolunun güvenliğini sağlamayı ve Arap dünyasındaki itibarlarını yeniden kazanmayı hedefleyerek üç bin kişilik bir orduyla Mekke'den Medine'ye doğru yola çıkmışlardır.²³

Hz. Peygamber, amcası Abbâs tarafından gönderilen bir mektup sayesinde Mekkelilerin Medine'ye saldırı hazırlığında olduğunu öğrenmiştir. Mekkeliler Zü'l-Huleyfe'ye geldiğinde, Hz. Peygamber onların hakkında bilgi toplamak için Enes ve Mu'nis adlı iki gözcüyü göndermiştir. Bu iki gözcü, Mekkelileri takip ettikten sonra elde ettikleri ilk bilgileri Hz. Peygamber'e iletmek üzere geri dönmüşlerdir. Ancak

¹⁷ Belâzürî, *Ensâbü'l-eshrâf*, 1/191; Ebû'l-Muzaffer Yûsuf Sibt İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-zamân fi tevârîhi'l-ayân*, thk. Muhammed Berekât vdğr (Dimaşk: Risâletü'l-Âlemiyye, 2013), 3/213-214.

¹⁸ Belâzürî, *Ensâbü'l-eshrâf*, 1/138; Sibt İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-zamân*, 3/221.

¹⁹ Vâkîdî, *el-Meğâzî*, 1/141-142; Belâzürî, *Ensâbü'l-eshrâf*, 1/303-304.

²⁰ İbn İshâk, *Sîretü İbn İshâk*, 205-208; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 3/526.

²¹ İhsan Arslan, "Hz. Peygamber Döneminde Düşünce Özgürlüğü ve Muhalefet", *Milel ve Nihal* 15/2 (28 Aralık 2018), 122; Hakan Can, "Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Sahabe ile İstişaresi ve Sahabenin Bazı Konularda Hz. Muhammed'e Yaptığı İtirazlar", *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14 (25 Aralık 2019), 258.

²² Ekrem Ziya Umerî, *Medine Toplumunu*, çev. Nurettin Yıldız (İstanbul: Risale Yayınları, 2021), 265-267.

²³ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 3/64-70; Umerî, *Medine Toplumunu*, 197.

Hız. Peygamber, müşrik ordusu hakkındaki mevcut verilerle yetinmemiş hem eldeki bilgilerin karşılaştırılması hem de Mekkeliler hakkında daha net bilgi toplamak amacıyla Hubâb b. Münzir'i gizli bir görevle vazifelendirerek ondan düşmanın sayısını ve hedeflerinin ne olduğunu öğrenmesini istemiştir. Hubâb b. Münzir, tüm risklere rağmen Mekkelilerin arasına sızmış ve gerekli istihbaratı toplayarak sağ salim geri dönmüştür. Elde ettiği bilgileri Hız. Peygamber'le paylaşmak üzere yanına gitmiştir. Hubâb b. Münzir, ona müşriklerin yaklaşık üç bin olduğunu, beraberlerinde de iki yüz at ve yedi yüz kadar zırh getirdiklerini aktarmıştır. Bunun yanı sıra Hız. Peygamber, orduda kadınların olup olmadığını sormuştur. Hubâb b. Münzir ise bir grup kadın gördüğünü ve bu kadınların yanlarında tefler ve davullar bulunduğunu nakletmiştir. Hız. Peygamber bu bilgidan yola çıkarak Mekkelilerin Bedir'in intikamını almayı amaçladıklarını ve kesinlikle savaşacaklarını anlamıştır. Bu görüşünü desteklemek için Hız. Peygamber, Hubâb b. Münzir'e bu kadınların, Mekkelilere Bedir'de kaybettikleri kişileri hatırlatmak ve savaşa teşvik etmek amacıyla getirildiklerini ifade ettikten sonra ondan bu bilgileri kimseyle paylaşmamasını özellikle vurgulamıştır.²⁴ Uhud Savaşı öncesinde Hubâb b. Münzir, Mekkelilerin ordu sayısı, teçhizatı ve yapısıyla ilgili gelen istihbaratları doğrulayarak ve bu bilgileri Hız. Peygamber'e ileterek önemli bir görevi yerine getirmiştir.²⁵

Hız. Peygamber, Bedir Savaşı'nda olduğu gibi Uhud Savaşı'nda da Hazrec kabilesinin sancağını Hubâb b. Münzir'e vermiştir.²⁶ Savaş başladıktan bir süre sonra Müslümanlar Hız. Peygamber'in savaş planını uygulamamışlar ve bu nedenle zor bir duruma düşmüşlerdir. Hatta müşrikler, Hız. Peygamber'in karargahına kadar geleerek orayı kuşatmışlardır. Bu esnada içlerinde Hubâb b. Münzir'in de bulunduğu on dört Müslüman, Hız. Peygamber'i korumak üzere bedenlerini siper ederek onu korumaya çalışmıştır. Hubâb b. Münzir, müşriklerin saldırısını püskürtmek amacıyla onların arasına karışmış ve şiddetli bir saldırıya maruz kalmıştır. Bu sırada, onun öldüğünü düşünenler, ansızın kılıcını kullanarak ayağa kalktığını ve müşrikleri kovaladığını gözlemlemişlerdir.²⁷ Hubâb b. Münzir ve beraberindeki Müslümanlar, mücadeleleriyle müşrikleri Hız. Peygamber'in yanında uzaklaştırmayı başarmışlardır. Ancak Uhud Savaşı'nda Müslümanlar, beklenmedik bir sonuçla karşılaşarak içlerinde Hız. Hamza'nın da bulunduğu yetmiş Müslüman'ı şehit vermişlerdir.²⁸ Her ne kadar müşrikler geri çekilmiş olsalar da ani bir baskın tehlikesi hala mümkündü. Bu tehlike nedeniyle Hubâb b. Münzir, altı arkadaşıyla birlikte, ertesi günün sabah namazına kadar Hız. Peygamber'in yanından ayrılmayarak tüm gece boyunca Mescid'in kapısında nöbet tutmuşlardır. Sabah olduğunda Hız. Peygamber, Mekkelilerin Medine'ye bir baskın yapma planları olduğuna dair bir haberi aldıktan sonra derhal sefer hazırlıklarına başlamıştır. Ordusunu sadece Uhud Savaşı'na katılanlarla sınırlamıştır. Hubâb b. Münzir'in de dahil olduğu ordu, Medine'ye sekiz mil uzaklıktaki

²⁴ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 1/203-208; Metin Yılmaz, *Hız. Peygamber (sas) Döneminde İstihbarat* (İstanbul: Siyer Yayınları, 2017), 92.

²⁵ Bürhan Mustafa Büyükarıslan, "Hız. Muhammed'in İstihbarâtı Faaliyetleri Üzerine Bir İnceleme", *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 8/17 (21 Aralık 2020), 109.

²⁶ Sa'd b. Ubâde'ye verdiği de nakledilmektedir. Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 1/225.

²⁷ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 1/239-240, 256-257; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 3/526.

²⁸ Ebû 'Amr Halife b. Hayyât, *Târîhu Halife b. Hayyât*, thk. Ekrem Ziyâ el-'Umerî (Riyâd: Dâru Taybe, 1985), 68-73.

Hamrâülesed mevkiine ulaşmış ve üç gün boyunca burada konakladıktan sonra Medine'ye geri dönmüştür.²⁹ Böylece Mekkelilerin baskın tehdidi bertaraf edilmiştir.

3.3. Benî Mustalik (Müveysî') ve Hendek Gazvelerinde Hubâb b. Münzir

Hz. Peygamber, Müveysî' kuyusu civarında ikamet eden Huzâ'a kabilesinin bir kolu olan Benî Mustalik'in lideri Hâris b. Ebî Dırâr'ın, başta kendi kabilesi olmak üzere bölgedeki diğer Arap kabilelerini Medine'ye karşı bir saldırı tertip etmek amacıyla bir araya getirmeye çalıştığını haber aldı. Bu haberi, gönderdiği casusu vasıtasıyla teyit etti. Bunun üzerine 5/627 yılının Şaban/Şubat ayında yedi yüz kişilik ordusuyla Benî Mustalik topraklarına doğru harekete geçti. Hubâb b. Münzir, bu orduya yer alan otuz süvariden biri olarak sefere katıldı. Hz. Peygamber'in ordusu Benî Mustalik'i gafil avlayarak Hâris b. Ebî Dırâr'ın planlarını boşa çıkardı. Savaşın sonunda Müslümanlar, büyük miktarda ganimet elde ederek Medine'ye geri döndüler.³⁰

Kaynaklara göre, Hubâb b. Münzir'in Hendek Savaşı'na da katıldığı bilinmektedir ancak bu konuyla alakalı herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.³¹

3.4. Benî Kurayza Gazvesi'nde Hubâb b. Münzir

Benî Kurayza Yahudileri, Hendek Savaşı sırasında Mekke müşriklerin oluşturduğu ittifaka destek sağladılar. Bu olay, Benî Kurayza Yahudilerinin Hz. Peygamber ile yaptıkları anayasa hükümlerine uymayarak Müslümanlara ihanet ettiklerini açıkça göstermektedir. Hz. Peygamber, Benî Kurayza Yahudilerinin ihanetinin ardından 5/627 yılının Zilkâde/Nisan ayında üç bin kişilik bir orduyla Benî Kurayza'ya kuşatmak amacıyla harekete geçti. Bu ordu içerisinde yer alan otuz altı süvariden biri de Hubâb b. Münzir'di. Kuşatma öncesi yapılan istişare toplantısında, Hubâb b. Münzir savaş stratejisi konusundaki fikrini Hz. Peygamber'le paylaştı. Hubâb b. Münzir, kuşatmanın hızla sonuçlanması için, Yahudi kaleleri arasındaki iletişimin kesilmesi gerektiğine inanıyordu. Bunu gerçekleştirmek için de ordunun bu kalelerin arasına yerleştirilmesini önerdi. Hz. Peygamber, Hubâb b. Münzir'in önerisini tatbik etti ve ardından on beş gün süren kuşatma sonrasında Benî Kurayza Yahudilerini teslim aldı.³²

3.5. Hudeybiye Yolunda Hubâb b. Münzir

Hz. Peygamber, 6/628 yılının Zilkâde/Mart ayı içinde bin dört yüz diğer bir rivayete göre bin beş yüz sahâbe ile umre yapmak amacıyla Medine'den Mekke'ye doğru yola çıktı.³³ Hz. Peygamber, umre yapmak amacıyla yola çıkarsa da, Mekkeliler için bu girişim kabul edilemezdi. Çünkü Mekkeliler, Hz. Peygamber'i ellerinden

²⁹ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 1/334-335; Halife b. Hayyât, *Târîh*, 73-74.

³⁰ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 1/404-407; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 2/59-61; Belâzürî, *Ensâbü'l-esrâf*, 1/341-342; Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, çev. Salih Tuğ (İstanbul: İrfan Yayımcılık, 1993), 1/1/458-459.

³¹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 3/526.

³² Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 2/496-498; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 2/70-72; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 3/526; İsmail Hakkı Atçeken, *Hz. Peygamber'in Yahudilerle Münâsebetleri* (İstanbul: Marifet Yayınları, 1996), 129-130.

³³ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 3/321-323; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 2/91-92.

kaçırmışlardı ve şimdi kendi isteğiyle Mekke'ye girmiş olacaktı. Ayrıca, Hendek Savaşı'nda zaten zarar gören itibarları daha da olumsuz bir şekilde etkilenecekti. Bunu çok iyi bilen Hz. Peygamber, biz dizi tedbir aldı. İlk olarak, yola çıktıktan bir süre sonra Büsr b. Süfyân'ı yanına çağırdı. Ona, Mekke'ye gitmesini ve geliş amaçlarının sadece umre yapmak olduğunu bildirmesini ve ardından Kureyşlilerin bu duruma nasıl yaklaşacaklarını öğrenmesini istedi.³⁴

Hız. Peygamber, Büsr b. Süfyân'dan sonra casusluk deneyimi olan Abbâd b. Bısr'ın (diğer bir rivayete göre Sa'd b. Zeyd el-Eşhelî) liderliğinde, olası saldırıları önlemek amacıyla keşif ve gözlem yapmak üzere yirmi süvariden oluşan bir birliği görevlendirdi. Bu birliğin içinde Hubâb b. Münzir de bulunmaktaydı. Kaynaklarda, bu kişilerin hangi faaliyetleri yürüttüğüne ve ne zaman geri döndüklerine dair herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.³⁵

3.6. Hayber ve Vâdilkurâ Gazvelerinde Hubâb b. Münzir

Medine'den ihanetleri sonucunda sürgün edilen Yahudiler, Hayber'de toplanmışlardır. Bu durumu sindiremeyip İslam'a karşı intikam alma arzusu taşıyan ve kaybettikleri itibarlarını geri kazanmayı uman Yahudiler için Hayber, bir merkez üs haline gelmişti. Bu amaçla Yahudi liderleri, Arap kabilelerini Müslümanlara karşı kıskırtarak müttefik güçlere katılmaya teşvik etmişlerdir. Bundan dolayı Hz. Peygamber, Hayber'de İslam karşıtı faaliyetleri organize eden Yahudileri bertaraf etmeye karar vermiştir.³⁶ Hz. Peygamber, Hudeybiye'den döndükten sonra sahâbeye sefere hazırlık yapmalarını emretti. Gerekli hazırlıklar 7/628 yılının Muharrem/Haziran ayının sonunda tamamlanmıştır. Hz. Peygamber, sahâbeye bir konuşma yaptıktan sonra sancakları Hz. Ali, Hubâb b. Münzir ve Sa'd b. Ubâde'ye teslim etmiş ve Hayber'e doğru yola çıkmıştır.³⁷

el-Menzile'ye kadar gelen Hz. Peygamber, burada karargâhını kurdu. Sabahleyin Hubâb b. Münzir, Hz. Peygamber'in yanına gelerek şunları söyledi: *"Sana salât ve selam olsun Ey Allah'ın Rasûlü! Eğer karargâhın konumu, Allah'ın emriyle belirlendiyse bizim burada bir şey söyleme hakkımız yok. Ancak bu senin kişisel kararınsa, konuşmak isteriz"* dedi. Hz. Peygamber de Hubâb b. Münzir'e konumu kendi görüşü doğrultusunda belirlediğini söyledi. Bunun üzerine Hubâb b. Münzir, şu öneriyi dikkatine sundu: *"Ey Allah'ın Rasûlü! Öncelikle Yahudi kalesine yakın, üstelik hurma ağaçlarıyla çevrili ve zeminin çok ıslak olduğu bir bölgede karargâhı kurduunuz. Ben, Netât Kalesi'nde yaşayanları da çok iyi tanırım. Onlar gibi oklarını son derece uzak mesafelere isabetli bir şekilde atabilen bir kavim yoktur. Mevzilendiğimiz yer hem onlara çok yakın hem de konum olarak bizden üst bir mevki de bulunuyorlar. Bu durumda biz, kaleden atılacak okların menzilindeyiz. Ayrıca Yahudilerin hurma ağaçları arasına saklanarak bir gece baskını düzenlemeleri de oldukça muhtemeldir. Bu nedenle Ey Allah'ın Rasûlü, karargâhın yerini değiştirmeli ve karargâhı, zemini ıslak*

³⁴ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 2/573-574; Yılmaz, *Hız. Peygamber Döneminde İstihbarat*, 124.

³⁵ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 2/574; Yılmaz, *Hız. Peygamber Döneminde İstihbarat*, 123-124.

³⁶ İmadüddin Halil, *Muhammed Aleyhisselam*, çev. İsmail Hakkı Sezer (Konya: Yediveren Kitap, 2003), 355; Atçeken, *Hız. Peygamber'in Yahudilerle Münâsebetleri*, 137-138.

³⁷ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 3/342; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 2/101.

olmayan bir bölgeye taşınmalısınız. Karargâhı, Yahudi kalesi ile aramızda kayalıkların olduğu bölgeye taşırırsak hem onların oklarının menziline çıkarız hem de olası bir veba tehlikesini de önlemiş oluruz." Hz. Peygamber, Hubâb b. Münzir'in önerilerini dikkatle dinledikten sonra derhal Muhammed b. Mesleme'yi görevlendirerek Yahudi kalelerinden uzak ve veba tehlikesinin olmadığı bir mekân bulmasını istedi. Hz. Peygamber'in talimatıyla civarda incelemelerde bulunan Muhammed b. Mesleme, mevcut koşulları değerlendirerek Recî'in³⁸ en uygun yer olduğuna karar verdi ve bu konuyu Hz. Peygamber'le paylaştı. Hz. Peygamber de hemen tespit edilen yere karargâhın taşınmasını emretti.³⁹

Müslümanlar karargâhlarını taşıdıktan sonra Netât Kalesi'ni kuşattılar ve savaş, karşılıklı ok atışlarıyla devam etti. Savaş devam ederken kale içinden atılan okların Müslümanlar arasına düştüğünü ve hatta onları geçtiğini fark eden Hubâb b. Münzir, Hz. Peygamber'e yaklaşarak mevzilendikleri yerin değiştirilmesini önerdi. Hubâb b. Münzir'in önerisini kabul eden Hz. Peygamber, akşam olduğunda ordunun konumunu değiştirdi. O gün her iki taraf arasındaki savaş gece oluncaya kadar sürdü ve Müslümanlar Recî'e döndüler.⁴⁰

Sabahleyin, Hz. Peygamber saldırı hazırlığı yaparken Hubâb b. Münzir, O'nun yanına geldi ve şunları söyledi: *"Ey Allah'ın Rasûlü! Yahudiler hurma ağaçlarını, kendi gençlerinden bile daha çok severler. Bu nedenle hurma ağaçlarını kesmeliyiz."* Bunun üzerine Hz. Peygamber'in emriyle Müslümanlar, kaleye yakın bahçelerdeki hurma ağaçlarını hemen kesmeye başladılar. Bir süre sonra Hz. Ebû Bekir, Hz. Peygamber'e gelerek Allah'ın Hayber'i fethini vadettiğini ve bu vaadini kesinlikle yerine getireceğini, bu sebeple hurma ağaçlarını kesmeyi durdurmasını istedi. Hz. Peygamber, Hz. Ebû Bekir'in bu talebi üzerine hurma ağaçlarının kesilmesini durdurdu. Vâkîdî eserinde o gün, Netât Kalesi civarında dört yüz hurma ağacı kesildiğini aktarmaktadır.⁴¹

Hubâb b. Münzir'in önerisinin, ağaçların tamamen yok edilmesinden ziyade asıl amacının, kaleyi en kısa sürede ele geçirmek olduğu anlaşılmaktadır. Kaldı ki bu uygulama, Benî Nadîr Yahudilerinin kuşatması sırasında da bir harp stratejisi olarak kullanılmıştı. Yahudilerin bu konudaki eleştirilerinin üzerine de şu ayet nazil olmuştu: *"(Savaş gereği,) hurma ağaçlarından her neyi kestiniz yahut (kesmeyip) kökleri üzerinde dikili bıraktınızsa hep Allah'ın izniyledir. Bu da fâsıkları rezil etmesi içindir."*⁴² Ayete göre, o kuşatma sırasında da hurma ağaçlarının bir kısmının kesilmişti. Hz. Peygamber'in buna izin vermesinin nedeni ise Yahudilerin kalbine korku salmayı ve onları teslim olmaya mecbur bırakmayı hedeflemesiydi.⁴³ Bu nedenle Hubâb b. Münzir'in, Hayber'de Hz. Peygamber'e daha önce uygulanan bu savaş

³⁸ Recî': Hayber civarında bulunan bir vadinin adıdır. bk. Şihâbüddîn Ebû 'Abdillâh Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân* (Beyrut: Dâru Sâdir, 1977), 4/29.

³⁹ Vâkîdî, *el-Meğâzî*, 2/643-644; Mustafa Zeki Terzi, Hz. Peygamber ve Hulefâ-yi Râşidîn Döneminde Askerî Teşkilât (İstanbul: Siyer Yayınları, 2017), 128-129.

⁴⁰ Vâkîdî, *el-Meğâzî*, 2/644.

⁴¹ Vâkîdî, *el-Meğâzî*, 2/644-645.

⁴² *Kur'ân-ı Kerim Meâli*, çev. Halil Altuntaş – Muzaffer Şahin (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2005), el-Haşr 59/5.

⁴³ Atçeken, *Hz. Peygamber'in Yahudilerle Münâsebetleri*, 126.

stratejisini hatırlattığı söylenebilir.

Müslümanlar, Netât'taki Sa'b b. Muaz'ın kalesini ele geçirmek için harekete geçtiler. Hz. Peygamber sancağı Hubâb b. Münzir'e verdi.⁴⁴ Ordu, Sa'b b. Muaz'ın kalesine ulaştığında, sancaktarlık görevini üstlenmiş olan Hubâb b. Münzir ordunun en önündeydi.⁴⁵ Şiddetli çarpışmalar devam ederken Yûşa' isimli bir Yahudi, mübâreze (teke tek savaşıma) davetinde bulundu. Bu davete Hubâb b. Münzir cevap verdi ve sonunda Yûşa'ı öldürdü.⁴⁶

Savaşın en yoğun olduğu anlardan birinde, bir grup Yahudi, Hz. Peygamber'in bulunduğu yere oklarını yağdırdı ve ardından topluca saldırarak Hz. Peygamber'e kadar yaklaştılar. Hubâb b. Münzir, bu durumu fark edince hızla Hz. Peygamber'in olduğu yere doğru gitti ve düşmana karşı saldırdı. Diğer taraftan at üstündeyken attığı oklarla onları geri püskürtmeye çalıştı. Hz. Peygamber de yaptığı konuşmayla Müslümanları cihada teşvik etti ve Allah'ın kendisine Hayber'i vaat ettiğini belirtti. Bunun üzerine Müslümanlar, Hubâb b. Münzir'in sancağı altında toplanarak Yahudilere karşı toplu hücumla geçtiler. Bu organize saldırıya direnemeyen Yahudiler de geri çekilmek zorunda kaldılar.⁴⁷ Hubâb b. Münzir Uhud Savaşı'nda olduğu gibi Hz. Peygamber'in hayatının tehlikede olduğunu fark ettiğinde, canını riske atarak cesurca müdahale etmiş ve Yahudileri geri çekilmek zorunda bırakmıştır.

Hz. Peygamber, Nâ'im, Sa'b b. Muaz, Netât ve Zübeyr Kalelerini ele geçirdikten sonra pek çok kalenin bulunduğu eş-Şık'a doğru ilerledi ve Übey'in kalesini kuşattı. Şiddetli savaşlar sürerken Gazzâl adlı bir Yahudi, teke tek vuruşma çağrısı yaptı. Bu çağrıya yine Hubâb b. Münzir cevap verdi ve onu öldürdü.⁴⁸

Bir buçuk ay devam eden kuşatmanın sonunda Hayber'deki kaleler, birer birer fethedildi.⁴⁹ Hz. Peygamber, Hayber'i fethettikten sonra çevresindeki diğer Yahudi kabileleri de kontrol altına almayı hedefledi. Bu nedenle önce Fedek Yahudileriyle anlaşma sağlayan Hz. Peygamber, ardından Medine'ye dönüş yolunda bulunan diğer bir Yahudi kabilesinin yaşadığı Vâdilkurâ bölgesine yöneldi. Hz. Peygamber ve ordusu Vâdilkurâ'da konaklarken beklenmedik bir anda Yahudilerin saldırısına maruz kaldılar. Bu saldırı sırasında, Hz. Peygamber'in hizmetçisi Mid'am şehit oldu. Hal böyle olunca Hz. Peygamber, sahâbeden savaş için gerekli hazırlıkları yapmalarını talep etti. Ordu savaş düzeni aldıktan sonra da sancağı Sa'd b. Ubâde'ye, bayrakları ise Hubâb b. Münzir, Sehl b. Huneyf ve Abbâd b. Bişr teslim etti. Vâdilkurâ Yahudileri, Hz. Peygamber'in anlaşma teklifini reddettikten sonra gerçekleşen savaşı kaybettiler. Hz. Peygamber, kaleyi ele geçirdikten sonra elde edilen ganimetleri sahâbe arasında dağıttı.⁵⁰

⁴⁴ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 2/659.

⁴⁵ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 2/662.

⁴⁶ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 2/659.

⁴⁷ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 2/662-663.

⁴⁸ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 2/666-667.

⁴⁹ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 3/344; Adolf Grohmann, "Hayber", *İslâm Ansiklopedisi* (Eskişehir: Milli Eğitim Bakanlığı, 2001), 5(1)/385.

⁵⁰ Ahmed b. Yahyâ Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân Ülkelerin Fetihleri*, çev. Mustafa Fayda (İstanbul: Siyer Yayınları, 2013), 38-39; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 6/351-352.

3.7. Huneyn Gazvesi ve Tâif Muharasası'nda Hubâb b. Münzir

Hevâzin ve Sakîf kabilelerinin liderleri, Hz. Peygamber'in Mekke'nin fethinden sonra kendilerine yönelebileceği endişesiyle harekete geçti. Medine'ye saldırmak amacıyla bir ordu oluşturup topladıkları kuvvetlerle Huneyn'e doğru ilerlediler. Hz. Peygamber, Hevâzin ve Sakîf kabilelerinin hazırlıklarını öğrenince, on iki bin kişilik bir orduyla bölgeye yöneldi ve 10 Şevval 8/31 Ocak 630 tarihinde Huneyn'e vardı.⁵¹

Savaş için son hazırlıkları yapan Hz. Peygamber, Hz. Ali, Sa'd b. Ebî Vakkâs ve Hz. Ömer'e Muhâcirlerin sancaklarını, Hubâb b. Münzir'e Hazrec kabilesinin sancağını ve Üseyd b. Hudayr'a ise Evs kabilesinin sancağını teslim etti.⁵² Savaşın başında, Müslümanlar, Hevâzinlilerin Huneyn Vadisi'nin her iki yakasına yerleştirdiği okçuların ani ok atışlarına maruz kalarak şaşırıldılar ve geri çekilmeye başladılar. Ancak Hz. Peygamber ve önde gelen sahâbîlerin çabalarıyla geri çekilmeye başlayan Müslümanlar, hızla toparlanarak Hevâzinlilere saldırdılar. Çetin bir savaş sonucunda da büyük bir zafer elde ettiler.⁵³

Tâif Muharasası, Huneyn Savaşı'nın sonuçlarına bağlı olarak gerçekleşmiş ve bu savaşın devamı niteliğindedir. Tâif'te yaşayan Sakîfliler, Huneyn Savaşı'nda Müslümanlara karşı ordu toplayan kabilelerden de biriydi. Ayrıca Huneyn Savaşı'ndan kaçan kişilerde buraya sığınmışlardı. Hz. Peygamber, Medine için tehlike oluşturan Tâif'i kontrol altına almak amacıyla ordusuyla sefere çıktı. Bunu öğrenen Sakîfliler, surlarla çevrili müstahkem kalelerine kapandılar. Tâif'i kuşatan Hz. Peygamber, ordusunu kaleye yakın bir yerde mevzilendirdi. Bunun üzerine Hubâb b. Münzir, Hz. Peygamber'e gidip ordunun kaleye çok yakın olduğunu ve bu durumun riskli olduğunu belirterek kaleden daha uzak bir yere yerleşmeleri gerektiğini söyledi. Hubâb b. Münzir'in konuşmasının ardından Hz. Peygamber sessiz kaldı. Bir süre sonra da Tâifliler, Müslümanları ok yağmuruna tuttu. Müslümanlar kalkanlarını kullanarak kendilerini korumaya çalıştılar, ancak bazıları yaralandı. Hz. Peygamber derhal Hubâb b. Münzir'i çağırarak ondan kaleye uzak, konum olarak yüksek bir yer bakmasını istedi. Hubâb b. Münzir, keşif sonucunda Tâif Mescidi'nin bulunduğu yerin en uygun olduğunu belirledi ve Hz. Peygamber'e bu bilgiyi ilettiler. Hz. Peygamber de ordusuna bu yere çekilmelerini emretti. Müslümanlar, on beş gün süren kuşatmaya rağmen Tâif'i fethedemediler. Hz. Peygamber de sahâbeyle yaptığı istişare sonrasında kuşatmayı sona erdirerek Medine'ye geri döndü.⁵⁴

3.8. Tebuk Seferi'nde Hubâb b. Münzir

Hz. Peygamber, 9/630 yılında, Bizans İmparatoru'nun Şam'da ordusunu

⁵¹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 2/138-140; Ebü'l-Hasen 'Alî b. Ebî'l-Kerem Muhammed İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târîh*, thk. 'Abdullâh el-Kâdî (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1987), 2/135-136.

⁵² Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn 'Abdurrahmân İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam fi târihi'l-mülûk ve'l-umem*, thk. Muhammed 'Abdulkâdir 'Atâ - Mustafâ 'Abdulkâdir 'Atâ (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1992), 3/333.

⁵³ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 2/138-140; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, 3/333.

⁵⁴ Vâkidî, *el-Meğâzî*, 3/923-937; Halîfe b. Hayyât, *Târîh*, 89; Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, 62; Apak, *Hz. Muhammed (s.a.v.) Dönemi*, 315; Elşad Mahmudov, *Sebepleri ve Sonuçları Açısından Hz. Peygamber'in Savaşları* (İstanbul: İsam Yayınları, 2010), 303-306.

topladığını ve Bizans'a bağlı Arap kabilelerinin desteğiyle Hicaz topraklarına yönelik bir sefer hazırlığı içinde olduğunu haber alınca sahâbeye sefer hazırlıklarına başlamalarını emretti.⁵⁵ Hz. Peygamber, Seniyyetü'l-Vedâ'dan Tebük'e gitmek üzere yola çıkarken en büyük sancakları Hz. Ebû Bekir ve Zübeyr'e, Evs kabilesinin sancağını Üseyd b. Hudayr'a, Hazrec kabilesinin sancağını bir rivayete göre Ebû Dücâne'ye diğer bir rivayete göre ise Hubâb b. Münzir'e verdi.⁵⁶

Hz. Peygamber, zorlu sefere hazırlıkları tamamladıktan sonra Receb 9/Ekim 630 tarihinde yaklaşık otuz bin kişilik bir orduyla yola çıktı. Medine'den yedi yüz km uzaklıktaki Tebük'e giderek burada karargahını kurdu. Müslümanlar, Tebük'te yirmi gün boyunca beklediler. Bizans İmparatoru, Hıms'ta bulunmasına rağmen ne Bizans ordusu ne de Bizans'a bağlı Hristiyan Araplar, Tebük'e gelerek Müslümanlarla savaşmak için beklenen hareketi yapamadılar. Bu nedenle Hz. Peygamber, Tebük'ten ayrılarak Medine'ye geri döndü.⁵⁷

3.9. Fûls Seriyesi'nde Hubâb b. Münzir

Hz. Peygamber, Rebûlâhir 9/ Temmuz 630 tarihinde Hz. Ali'yi, Ensârın ileri gelenlerinden oluşan yüz elli kişilik askerî birliğin başında Tayy kabilesine ait "*el-Fûls*"⁵⁸ adlı putu yıkmak üzere görevlendirdi. Askerî birlikle birlikte Hureys adlı bir rehber de bulunuyordu. Rehber, orduyu Feyd⁵⁹ yolu üzerinden kaynaklarda adı verilmeyen bir yere getirdi ve burada konakladıktan sonra sabahın ilk ışıklarıyla saldırıya geçmenin iyi bir fikir olacağını Hz. Ali'ye önerdi. Hureys'in önerisini makul bulan Hz. Ali, burada mola vermeye karar verdi. Aynı zamanda çevreyi kontrol etmek ve istihbarat toplamak amacıyla Hubâb b. Münzir, Ebû Katâde ve Ebû Nâile'yi görevlendirdi. Bu grup, karargâhın çevresini gözetlerken bir köleyi yakalayarak onu Hz. Ali'ye teslim etti. Sorgulama sırasında köle, Tayy kabilesine ait olduğunu ve kabile liderinin, "*Eğer Muhammed'in süvarilerini görürsen bize hemen haber ver!*" dediğini, ayrıca ordunun, atların ve develerin sayısı hakkında istihbarat toplaması için kendisini görevlendirdiğini itiraf etti. Bununla birlikte köle, kabilesinin bir gece yolculuğu mesafesi kadar uzaklıkta olduğunu da söyledi. Bunun üzerine Hz. Ali, köleyi de alarak ordusuyla harekete geçti.⁶⁰ Hz. Ali, sabahın ilk ışıklarıyla birlikte, Tayy kabilesine baskın düzenledi. Bu baskın sırasında, kabile üyelerinden bazıları öldürüldü, bazıları ise esir alındı. Ayrıca, Hz. Ali baskın sonunda "*el-Fûls*" adlı putu da yok etti. Ardından, ele geçen ganimetler ve esirlerle birlikte Medine'ye geri döndü.⁶¹

⁵⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 2/150-151; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/149.

⁵⁶ Ebü'l-Kâsım 'Alî b. el-Hasen İbn 'Asâkir, *Târîhu Dimeşk*, thk. 'Amr b. Çurâme el-'Umrevî (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1995), 2/36; Sibt İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-zamân*, 4/152-153.

⁵⁷ Vâkudî, *el-Meğâzi*, 3/1015; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 4/170; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 2/150-153; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, 3/364; Apak, *Hz. Muhammed (s.a.v.) Dönemi*, 359-361.

⁵⁸ el-Fûls: Aca Dağları'nın ortasında bulunan kırmızı burunlu insan heykelidir. Tayy kabilesi buna tapar, hediyeler sunar ve kurbanlar keserdi. bk. Ebü'l-Münzir Hişâm b. Muhammed İbnü'l-Kelbî, *Putlar Kitabı (Kitâb al-Asnâm)*, çev. Beyza Düşüngen (Ankara: A.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1968), 51.

⁵⁹ Feyd: Tayy kabilesine ait olan Acâ ve Selmâ Dağları'na yakın bir bölgenin adıdır. bk. Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemül-büldân*, 4/282.

⁶⁰ Vâkudî, *el-Meğâzi*, 3/984-985; Sibt İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-zamân*, 4/147; Abdulhalik Bakır, *Ali b. Ebî Talib* (Elazığ: Çağ Ofset Matbaacılık, 1998), 89-90.

⁶¹ İbnü'l-Kelbî, *Kitâbü'l-Asnâm*, 30; Vâkudî, *el-Meğâzi*, 3/986-988; İbn 'Asâkir, *Târîhu Dimeşk*, 69/194; Mahmudov, *Hz. Peygamber'in Savaşları*, 440.

Bu seriyyede, Hubâb b. Münzir'in Hz. Ali'ye önemli yardımlarda bulunduğu görülmektedir. Hz. Ali, onun deneyiminden faydalanmak isteyerek Hubâb b. Münzir'i istihbarat toplama görevi için görevlendirmiştir. Hubâb b. Münzir ve arkadaşları gözcülük sırasında yakaladıkları köleden elde edilen bilgilerle, Tayy kabilesinin muhtemel bir pususunu önleyebilmişlerdir.

Sahâbîlere, belirli özelliklerinden dolayı kendilerine özgü bazı lakaplar verildiği bilinmektedir. Araştırmada da görüleceği üzere Hubâb b. Münzir, birçok olayda özellikle ordunun mevzileneceği yerle alakalı istişarelerde, isabetli görüş ve önerilerde bulunmuştur. Bu nedenle kendisi, "görüş sahibi" anlamına gelen "zü'r-re'y" lakabıyla ünlenmiştir.⁶²

4. Sakîfe Olayı'nda Hubâb b. Münzir

Hız. Peygamber'in vefatının hemen akabinde gerçekleşen Sakîfe olayı, İslam tarihinin dönüm noktalarından birisidir. Sahâbe, Hız. Peygamber'in vefatıyla yeni bir siyasal toplumu devraldıklarını, boşalan devlet başkanlığını doldurmak için düşünme, araştırma, sorumluluk alma ve görüşlerini ifade etme hakkına sahip olduğunu gördü. Bu nedenle ilk harekete geçen Ensâr, Sakîfetü Benî Sâ'ide'de⁶³ bir araya gelerek Sa'd b. Ubâde'yi halife seçmek istedi.⁶⁴ Zorlu, Ensârın Hız. Peygamber'in cenazesinin defnedilmesini beklemeksizin hızla kendi aralarından birini halife seçme isteğinin temel nedeninin, devlet başkanlığı makamını Kureys'e kaptırma endişesinden olabileceğini belirtmektedir. Çünkü Ensâr, Hız. Peygamber ile akraba olan Kureys kabilesinin, iktidarın en güçlü adayı olduğunun farkındaydı. Bu nedenle, Kureys'i devlet başkanlığı pozisyonundan düşürmek için en kestirme yolun ani bir seçimle kendi adaylarını seçmek olduğunu düşünüyordu.⁶⁵ Rayyis ise Hız. Peygamber'in cenaze töreni öncesinde Ensârın devlet başkanını seçme amacıyla ani bir toplantı düzenlemelerinin planlı olduğu izlenimine sahiptir.⁶⁶ Şayet Ensâr böyle bir plan yapmasaydı, büyük ihtimalle Muhâcirler gibi Hız. Peygamber'in vefat ettiği evde olurlardı. İnsan psikolojisi de böyle bir davranışı gerektirirdi.⁶⁷

Toplantının açılış konuşmasını yapan Huzeyme b. Sâbit, Ensârın iktidarı bir kez Kureys'e kaptırdığı takdirde, bu iktidarın bir daha kıyamet gününe kadar geri alınamayacağını ifade etti. Ayrıca, Medine'nin Müslümanların hicret ettiği bir yer

⁶² İbn 'Abdilber, *el-İstî'âb*, 1/316; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-ğâbe*, 1/665; Ali Aksu, "Asr-ı Saadet ve Emeviler Döneminde Lakap Takma ve Halifelerin Lakapları", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/2 (15 Aralık 2001), 233.

⁶³ "Sözlükte 'gölgelik, çardak' anlamına gelen sakîfe kelimesi, Medine'de İslâm öncesinden beri kabile mensuplarının hurma kurutmak gibi işlerde ortaklaşa kullandıkları ve toplantılar için bir araya geldikleri mekânları ifade eder. Sakîfetü Benî Sâide, Hazrec kabilesinin kollarından Sâideoğullarına ait Bî'ru budâa yakınlarındaki gölgeliktir ve İslâm tarihinde Hız. Ebû Bekir'in halife seçildiği yer olması dolayısıyla önem taşımaktadır." Mustafa Sabri Küçükbaşcı, "Sakîfetü Benî Sâide", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36/326.

⁶⁴ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Târihu'r-rusul ve'l-mülûk*, thk. Muhammed Ebû'l-Fazl İbrahim (Kâhire: Dâru'l-Maârif, 1969), 3/218; Muhammed Ziyauddin er-Rayyis, *İslam'da Yönetim Sistemi ve Temelleri*, çev. İbrahim Sarmış (Ankara: Fecr Yayınları, 2017), 37.

⁶⁵ Cem Zorlu, *İslam Tarihinde İlk İktidar Mücadelesi* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2014), 101.

⁶⁶ Rayyis, *İslam'da Yönetim Sistemi*, 40.

⁶⁷ Ahmet Akbulut, *Sahabe Dönemi İktidar Kavgası Alevi Sünni Ayrışmasının Arka Planı* (Ankara: Otto Yayınları, 2022), 50-51.

olmasını ve aynı zamanda Hz. Peygamber'in kabrinin bu şehirde bulunmasını öne sürerek devlet başkanlığının Ensârın hakkı olduğunu gerekçelendirmeye çalıştı.⁶⁸ Daha sonra söz alan Sa'd b. Ubâde, Hz. Muhammed'in Medine'ye hicretinden sonra Ensârın kendisine ve diğer Müslümanlara sıcak bir şekilde kucak açtığını, her konuda yardımcı olduklarını, mallarını paylaştıklarını ve Ensârın kılıçları sayesinde Arap kabilelerinin Hz. Peygamber'in otoritesini kabul ettiğini ifade etti. Ayrıca, Ensâr gibi dinde önceliğe ve İslâm'da fazilete sahip başka bir Arap kabilesinin olmadığını da belirtti. Bu sebeplerle Sa'd b. Ubâde, hilafetin Ensâra layık olduğunu vurguladı. Ensâr da bu konuşmadan memnun kalarak onu halifelik görevine getireceklerini söyledi.⁶⁹

Hız. Ebû Bekir, Ensârın bu girişimi öğrenir öğrenmez Hz. Ömer ve Ebû Ubeyde b. Cerrâh ile birlikte Benû Sâ'ide gölgeliğine gelerek toplantıya katıldılar.⁷⁰ Toplantıda bir süre sessizlik hakimken Ensâr adına konuşan Sâbit b. Kays, Muhâcirlere dönerek Ensârın Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretinden sonra onun yardımcıları olduğunu, Muhâcirlerin her türlü ihtiyaçlarını karşıladıklarını ve onları kendilerine tercih ettiklerini belirtti. Ayrıca, Allah'ın dinin yardımcıları ve İslâm'ın askerleri olduklarını vurgulayarak bu nedenle kamu idaresinin kendilerine ait olması gerektiğini ifade etti.⁷¹

Sâbit b. Kays'ın konuşmasının ardından söz alan Hz. Ebû Bekir, onun sözlerini onayladıktan sonra kendilerinin ilk Müslümanlar ve Hz. Peygamber'in akrabaları olduklarını, Arap kabileleri içinde Kureys'in en asil kabile olduğunu ve bu nedenle halifeliğin Kureys'ten birine ait olması gerektiğini dile getirdi. Ayrıca, Ensârın Muhâcirlere yardım ve koruma sağlamasına rağmen insanların Kureys'e tabi olacaklarını ve bu nedenle kendilerinin emir; Ensârın ise vezir mertebesinde olduğunu ifade etti. Bu konuda Ensâr ile istişare edilmeden de karar alınmayacağını belirterek konuşmasını tamamladı.⁷² Görüldüğü üzere Hz. Ebû Bekir, önce uzlaşmacı bir dil kullanarak Ensârın İslâm'a hizmetlerini ve Muhâcirlere gösterdiği cömertliği övdü. Daha sonra da Ensârdan Hz. Peygamber'e yardımcı oldukları gibi ondan sonra da kendilerine yardımcı (vezir) olmalarını isteyerek hilafetin Kureys'in hakkı olduğunu temellendirmeye çalıştı.⁷³

Hız. Ebû Bekir'in konuşması toplantıdaki birçok kişiyi genel anlamda ikna etmiş gibi görünüyordu. Devlet başkanlığı görevinin Kureys kabilesinde kalması gerektiği düşüncesi öne çıkmaya başlayınca, Hubâb b. Münzir söz aldı ve şöyle dedi: *"Ey Ensâr! Kendi hakkınızı koruyun, çünkü insanlar sizin yardımınız ve himayeniz altında yaşıyorlar. Hiçbir cüretkâr size karşı gelmeye cesaret edemez. İnsanlar ancak sizin görüşünüzle hareket edebilir. Siz, izzet ve servet ehlisiniz. Sayıca üstün, güçlü ve*

⁶⁸ Muhammed b. Ömer el-Vâkîdî, *Kitâbu'r-ridde*, thk. Yahyâ el-Cebûrî (Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1990), 32-33; Zorlu, *İslam Tarihinde İlk İktidar Mücadelesi*, 109.

⁶⁹ Taberî, *Târîh*, 3/218; Zorlu, *İslam Tarihinde İlk İktidar Mücadelesi*, 112.

⁷⁰ Ebû Muhammed 'Abdullah b. Müslim İbn Kuteybe, *el-İmâme ve's-siyâse*, thk. Ali Şîrî (Beyrut: Dâru'l-Edvâ', 1990), 1/22-23; Ahmed b. Ebû Ya'kûb b. Ca'fer el-Ya'kûbî, *Târîhu'l-Ya'kûbî*, thk. Abdülemîr Mihnâ (Beyrut: Şirketü'l-'Alâmî, 2010), 2/7; Mehmet Ali Kapar, *İslâm'ın İlk Döneminde Bey'at ve Seçim Sistemi* (İstanbul: Beyan Yayınları, 1998), 40.

⁷¹ Vâkîdî, *Kitâbu'r-ridde*, 35-36.

⁷² Vâkîdî, *Kitâbu'r-ridde*, 35-36; İbn Kuteybe, *el-İmâme*, 1/23; Taberî, *Târîh*, 3/220.

⁷³ Zorlu, *İslam Tarihinde İlk İktidar Mücadelesi*, 132-133.

deneyim sahibi insanlarsınız. Güçlü bir pozisyonda bulunuyorsunuz ve insanların yardımına koşan kişilersiniz. İnsanlar sizin ne yapacağınızı beklemektedirler. Lütfen aranızda ihtilaf etmeyin, böylece görüşünüz zayıflamaz ve pozisyonunuz sarsılmaz. Eğer onlar bu görüşü reddederlerse hem bizden hem de onlardan birer emir olsun.”⁷⁴

Hubâb b. Münzir'in bu önerisi, İslam toplumunda çift başlılık ve siyasî parçalanmaya yol açabileceği için Muhâcirler, Müslümanların siyasî erkinin tek bir çatı altında olmasının zorunlu olduğunu düşünüyorlardı. Bu nedenle Hz. Ömer, Hubâb b. Münzir'in teklifine itiraz ederek söz aldı ve şu ifadeleri kullandı: *“Heyhat! İki kılıç bir kında asla olmaz. Araplar, peygamberleri sizden olmadığı halde sizleri başlarına getirmeye asla razı olmazlar. Araplar ancak peygamberliği içinde taşıyanları emirliğe getirmek eğilimindedir. Senin bu ifadelerinde hem dini hem de dünyayı fesada uğratacak unsurlar var. Allah birdir, İslam birdir, din birdir. Bu nedenle bütün iş ve esyanın birlik üzere kurulması uygundur. Çünkü bugün iki imam olursa yarın da iki imam olur. Halbuki İslam'a göre bir tek imam olmalıdır.”⁷⁵*

Hz. Ömer konuşmasının ardından Hubâb b. Münzir, Ensârın devlet başkanlığı sürecinin dışında kalmaya başladığını ve sürecin Kureys'in lehine evrildiğini fark ederek Ensâra seslendi ve: *“Ey Ensâr! Elinizdekilere sahip çıkın ve bu adamın ve onun arkadaşlarının sözlerine kulak asmayın, aksi halde bu işteki haklarınızı elinizden alabilirler. Eğer size istediğinizi vermekten kaçınırlarsa onları bu topraklardan çıkarın ve bu görevi de üstlenerek onların üzerine hakimiyetinizi kurun. Ayrıca Araplar hem Câhiliye hem de İslam dönemlerinde sizin gücünüzü ve saygılığınızı çok iyi bilmektedirler. Allah'a yemin olsun ki bu görevi siz, onlardan daha çok hak ediyorsunuz. Müşrikler, otoriteye sizin kılıçlarınız sayesinde tâbi olmuşlardır. Ben bu işin yolunu yordamını çok iyi bilirim. Ben aslanın inine almış olduğu gibi bu işlerde de tecrübeli bir kişiyim. Eğer dilerseniz bu konudaki mücadeleye sil baştan başlayabiliriz. Ve yemin ederim ki; benim sözlerimi reddeden olursa kılıçla burnunu keserim”* dedi. Bu sözlere oldukça sinirlenen Hz. Ömer: *“Allah seni kahretsin!”* deyince Hubâb b. Münzir de: *“Bilakis, Allah seni kahretsin!”* diyerek karşılık verdi.⁷⁶ Sınirlerin oldukça gerildiği bu ortamı, Ebu Ubeyde'nin şu sözleri sakinleştirdi: *“Ey Ensâr! Sizler Allah'ın dinine ilk yardım eden ve onu destekleyensiniz. Lütfen, tutumlarını değiştirenlerin ilki siz olmayın!”⁷⁷* Ebu Ubeyde'den sonra Hazrec'in önde gelen isimlerinden Ma'n b. Adiy ve Beşir b. Sa'd'ın yaptığı konuşmalarda, iktidarın Kureys kabilesinde olması gerektiği vurgusu bulunmaktaydı. Bu konuşmalar, Ensârın muhalefetini zayıflatmış ve devlet başkanlığı konusunda Muhâcirler lehine bir ortam oluşturmuştur.⁷⁸

Hz. Ebû Bekir, gerginliğin azalmasının ardından Ebû Ubeyde b. Cerrâh ve Hz. Ömer'i devlet başkanlığı için aday göstererek bu iki adaydan birini halife olarak

⁷⁴ Taberî, *Târîh*, 3/220; Âdem Apak, *Ana Hatlarıyla İslâm Tarihi (2) (Hulefâ-i Râşidîn Dönemi)* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2012), 40.

⁷⁵ Vâkidî, *Kitâbu'r-ridde*, 39; İbn Kuteybe, *el-İmâme*, 1/25; Taberî, *Târîh*, 3/220; Abdurrahim Şen, *Hulefâ-i Râşidîn Örneğinde İslâm'da Devlet Başkanı Seçimi* (İstanbul: Pınar Yayınları, 2015), 72-73.

⁷⁶ Vâkidî, *Kitâbu'r-ridde*, 39; İbn Kuteybe, *el-İmâme*, 1/25; Taberî, *Târîh*, 3/220-221; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/193; Zorlu, *İslam Tarihinde İlk İktidar Mücadelesi*, 150.

⁷⁷ Taberî, *Târîh*, 3/221; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/193.

⁷⁸ Vâkidî, *Kitâbu'r-ridde*, 41; İbn Kuteybe, *el-İmâme*, 1/25-26; Taberî, *Târîh*, 3/221; Şen, *İslâm'da Devlet Başkanı Seçimi*, 64-65; Zorlu, *İslam Tarihinde İlk İktidar Mücadelesi*, 153-154.

seçmelerini önerdi. Ancak her ikisi de buna karşı çıkarak hilafet için en uygun adayın bizatihi kendisi olduğunu ve ona biat etmek istediklerini ifade ettiler. Akabinde de Hz. Ebû Bekir'e biat etmek üzere ilerlerken Beşîr b. Sa'd önce davranıp Hz. Ebû Bekir'e biat etti. Bunun üzerine Hubâb b. Münzir, Beşîr b. Sa'd'a şöyle dedi: "*Ey Beşîr b. Sa'd! Senin bu hareketin itaatsizliktir ve seni buna sürükleyen nedir? Amca oğlunun emîr olacak olmasını mı kıskandın?*" Beşîr b. Sa'd da onun sitemkâr sözlerine şu şekilde cevap verdi: "*Hayır, Allah'a yemin ederim ki, aslında öyle değil. Ben sadece bu kişilerin hakları olan bir konuda onlarla tartışmayı uygun bulmadım.*"⁷⁹ Hubâb b. Münzir'in bu tepkisi, sürecin sonunda ortaya çıkan durumu kabullenemediğini açıkça göstermektedir.

Toplantının başında Evs kabilesi, hilafetin Ensârın hakkı olduğuna inanıyordu. Ancak toplantıya Kureyş'in müdahil olması ve ardından yaşanan süreç, özellikle Beşîr b. Sa'd gibi Hazrec kabilesinin bazı önemli isimlerinin tutumu, Evslilerin görüşlerinin değişmesine neden oldu. Ayrıca tarihî Evs ve Hazrec rekabetinin etkisi de şüphesiz önemli bir faktördür. Hubâb b. Münzir'in son sözlerinden, Hazrec'in Sa'd b. Ubâde'yi halife yapma hedeflerinin devam ettiğini fark eden Evsliler, Hz. Ebû Bekir'i destekleyerek ona biat ettiler. Evslilerin biatı, Sa'd b. Ubâde ve Hazrecîlerin hilafet konusundaki beklentilerini bitiren son hamle oldu.⁸⁰ Böylece, ciddi tartışmaların yaşandığı bir toplantının sonunda devlet başkanlığı krizi de aşılmış oldu.

Elde edilen bilgiler, Hubâb b. Münzir'in, Hz. Peygamber'in vefatı sonrasında devlet başkanlığı makamının bir Hazrec üyesi tarafından doldurulması gerektiğine inandığını, hatta bu fikre kendisini şartlandırdığını göstermektedir. Sakîfe'deki toplantıda gerek Muhâcirler gerekse Ensâr, hilafetin kendilerine ait olduğunu gerekçelendirmeye çalışmıştır. Bu noktada, Muhâcirlerin gerekçelerine en sert itirazların Hubâb b. Münzir tarafından yapıldığı ve Sa'd b. Ubâde'nin halife olarak seçilmesi için en çok çaba gösteren kişinin yine Hubâb b. Münzir olduğu belirlenmiştir. Hubâb b. Münzir, tüm çabalarına rağmen Sa'd b. Ubâde'nin halife olarak seçilememesi sebebiyle büyük bir hayal kırıklığı yaşamıştır.

Peki, Hubâb b. Münzir'in yaşadığı bu hayal kırıklığı, Hz. Ebû Bekir'e biat etmesine engel olmuş mudur? Kaynaklarda, Sa'd b. Ubâde'nin yeni halifeye biat etmediği konusunda net bilgiler⁸¹ bulunurken Hubâb b. Münzir'in biat etmediğiyle ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bu nedenle, Hubâb b. Münzir'in gönülden istemese de Hz. Ebû Bekir'e biat ettiği kuvvetle muhtemeldir.

Sakîfe toplantısının süreç ve sonuçlarının, Hubâb b. Münzir'in yaşamında belirgin bir dönemeç oluşturduğu gözlemlenmektedir. Çünkü kaynaklarda, hem Hz. Ebû Bekir'in hem de Hz. Ömer'in yönetim dönemlerinde Hubâb b. Münzir'in adına dair herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Buna karşın yukarıdaki başlıklarda görüldüğü üzere, Hz. Peygamber'in Medine döneminde neredeyse tüm olaylara aktif olarak katılıp parlak önerileriyle sonuçları etkileyen bir karaktere sahip olduğunu ifade

⁷⁹ Vâkîdî, *Kitâbu'r-ridde*, 41-42; İbn Kuteybe, *el-İmâme*, 26; Taberî, *Târîh*, 3/221; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/193-194.

⁸⁰ Taberî, *Târîh*, 3/221-222; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/194; Zorlu, *İslam Tarihinde İlk İktidar Mücadelesi*, 109; Akbulut, *Sahabe Dönemi İktidar Kavgası*, 56.

⁸¹ Taberî, *Târîh*, 3/222; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/194.

edilmişti. Sakîfe toplantısına katıldığında kırklı yaşlarının başında olan bu aktif sahâbînin, toplantıdan sonraki yıllarda adeta bir sessizliğe büründüğünü ifade etmek abartılı olmaz. İşte bu noktada Hubâb b. Münzir gibi zeki ve feraset sahibi birinin ilk iki halife dönemlerinde kenara çekilip olaylara seyirci kalmasının temel sebebi acaba nedir? Görünürdeki sebep Sakîfe toplantısında yaşananlar olsa da bu soruya cevap ararken öncelikle Hubâb b. Münzir'in Sakîfe sonrası psikolojik durumunu anlamaya çalışmak, ardından da ilk iki halife ile olan ilişkilerini değerlendirmek gerekmektedir. Hz. Peygamber hayattayken Hubâb b. Münzir'in önerilerini dikkatle dinleyip uygulamış ve bu şekilde onu takdir etmişti. Ayrıca pek çok gazvede onu Hazrec'in sancağını taşımakla da görevlendirmişti. Bunlardan dolayı da Hubâb b. Münzir'in zaten yüksek olan özgüveni daha da pekişmişti. Hubâb b. Münzir, Sakîfe toplantısının tamamında halifenin Ensârdan birisi olması için büyük çaba göstermesine rağmen bu hedefe ulaşamamıştı. Bu nedenle Hubâb b. Münzir'in görüşünün reddedilmesi onda öfkeyle birlikte hayal kırıklığına, özgüven kaybına ve düşüncelerini ifade etme konusunda çekingenlik yaşamasına, dahası Hubâb b. Münzir'in duygusal ve psikolojik olarak olumsuz etkilenerek içine kapanmasına sebep olmuş olabilir.

Hubâb b. Münzir'in Hz. Ebû Bekir ile özel bir anlaşmazlığı olup olmadığına dair kaynaklarda bilgiye ulaşılamamıştır. Buna karşın, Hz. Peygamber hayattayken Hubâb b. Münzir ile Hz. Ömer arasında bazı tartışmalar yaşandığına dair Hz. Ömer'in ifadelerine rastlanmaktadır. Sakîfe toplantısı sırasında ikili arasında yaşanan gerilimin ardından ortamı sakinleştirmek isteyen Hz. Ömer, Hz. Peygamber hayattayken Hubâb b. Münzir ile aralarında bir tartışma yaşandığını ve sonrasında ise Hz. Peygamber'in kendisini onunla tartışmayı yasakladığını, bununla birlikte ona karşı kırıcı bir dil kullanmamaya da yemin ettiğini ifade etmektedir.⁸² Sonuç olarak, ikilinin arasında Hz. Peygamber döneminden kalan bazı anlaşmazlıklar olduğu açıkça görülmektedir. Eğer bu anlaşmazlığın, Sakîfe toplantısında yaşanan tartışmalarla derinleştiği varsayılırsa Hubâb b. Münzir'in ilk iki halife dönemindeki olaylardan uzak durmasını anlamak mümkün olabilir.

5. Hubâb b. Münzir'in Vefatı

Hubâb b. Münzir'in Hz. Ömer'in halifeliği döneminde vefat ettiğine dair kaynaklarda bir ittifak bulunmaktadır. Ancak bazı kaynaklar onun ölüm tarihini ve yaşını kesin bir şekilde belirtmemektedir.⁸³ Diğer bazı kaynaklar ise Hubâb b. Münzir'in ölüm tarihi hakkında kesin bir bilgi sunmasa da onun vefat ettiğinde elli yaşını geçmiş olduğunu ifade etmektedirler.⁸⁴ İbnü'l-Esîr ve İbn Kesîr'in eserlerinde, Hubâb b. Münzir'in ölüm tarihi net bir şekilde belirtilirken öldüğünde kaç yaşında olduğuna dair herhangi bir rakam zikretmedikleri görülmektedir. Her iki müellif de Hubâb b. Münzir'in ölüm tarihini, Hz. Ömer'in hilafeti sırasında 23/643 yılı olarak belirtmektedir.⁸⁵ Hubâb b. Münzir'in nesebi başlığındaki verilerden yola çıkarak

⁸² İbn Kuteybe, *el-İmâme*, 1/25; Zorlu, *İslam Tarihinde İlk İktidar Mücadelesi*, 151.

⁸³ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 3/526; İbn 'Abdilber, *el-İstî'âb*, 1/316; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, 1/665.

⁸⁴ İbn Hacer el-'Askalânî, *el-İsâbe*, 2/9; Hayruddîn ez-Ziriklî, *el-A'lâm* (Beyrut: Dâru'l-İlim, 2002), 2/163.

⁸⁵ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/468; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 10/202-203.

onun milâdi 591 yılında doğduğunu tespit edilmişti. Eldeki verilere göre, Hubâb b. Münzir'in elli iki yaşındayken vefat ettiği anlaşılmaktadır.

Sonuç

Medine'nin önde gelen kabilelerinden biri olan Hazrec kabilesine mensup Hubâb b. Münzir'in doğumu, çocukluğu ve gençliğiyle ilgili kaynaklardaki bilgiler oldukça sınırlıdır. Aynı şekilde, Müslüman olma zamanıyla ilgili kesin bir bilgiye de ulaşılamamıştır. Ancak, Hz. Peygamber'in Medine'ye hicreti ile Bedir Savaşı arasındaki bir zaman diliminde Müslüman olduğu tahmin edilmektedir.

Hubâb b. Münzir, tarihi kaynaklara göre, Hz. Peygamber ile birlikte dönemin önemli olaylarına bizzat şahitlik etmiştir. Hubâb b. Münzir, Bedir Savaşı'nın öncesinde gerçekleştirilen toplantıda ordunun konuşlandığı yerin su kuyularına uzak olduğuna dikkat çekmiş ve Hz. Peygamber'e bu kuyuların kontrol altına alınması gerektiğine dair bir tavsiyede sunmuştur. Hz. Peygamber'in bu tavsiyeyi beğenmesi ve uygulaması, savaş öncesinde Mekkelilere karşı Müslümanlara psikolojik bir üstünlük sağlamış ve savaşın zaferle sonuçlanmasına olumlu bir katkıda bulunmuştur. Bunun yanı sıra Hubâb b. Münzir'in savaşta cesaret göstererek Mekke'nin önemli isimlerinden bazılarını yaraladığı, öldürdüğü ve esir aldığı tespit edilmiştir.

Hubâb b. Münzir'in Uhud Savaşı'nın her aşamasında ortaya koyduğu faaliyetler, onun ne kadar gözü pek biri olduğunu ispatlar niteliktedir. Savaş başlamadan önce, Hz. Peygamber'in emriyle Mekkelilerin arasına girerek onlarla ilgili gerekli tüm istihbaratı toplamıştır. Yine savaş esnasında Mekkelilerin Hz. Peygamber'i kuşattıkları anlarda, Hz. Peygamber'i canları pahasına müdafaa etmeye çalışan on dört Müslümandan biri de Hubâb b. Münzir'dir. O beraberindeki Müslümanlarla birlikte, büyük bir fedakarlıkla ölümü göze alarak Mekkelilerin üzerine saldırmışlar ve Hz. Peygamber'i kuşatmadan çıkarmışlardır. Savaşın ardından Hubâb b. Münzir altı arkadaşıyla birlikte, ertesi günün sabah namazına kadar Hz. Peygamber'in yanından ayrılmamış, mescidin kapısında nöbet tutarak Mekkelilerin ani baskın tehlikesine karşı önlem almışlardır. Bu durum onun ihtiyatlı bir kişi olduğu izlenimini vermektedir.

Benî Kurayza kuşatması öncesi düzenlenen istişare toplantısında Hubâb b. Münzir, kuşatmanın başarılı olması için Yahudi kaleleri arasındaki iletişimin kesilmesinin önemli olduğunu ve bu amaçla ordunun kalelerin arasına yerleştirilmesinin gerektiğini vurgulamıştır. Hz. Peygamber'in Hubâb b. Münzir'in kuşatma planını malkul bulduğu ve tatbik ettiği izlenmiştir.

Hz. Peygamber'in Hubâb b. Münzir'in stratejik düşünce kabiliyetinden en fazla yararlandığı savaşın Hayber Savaşı olduğu belirlenmiştir. O, Bedir Savaşı'nda yaptığı gibi ilk önce Hz. Peygamber'e mevzilenen yerin konumunu, vahiyle mi yoksa kendi görüşü doğrultusunda mı belirleyip belirlemediğini öğrenmek istemiştir. Hz. Peygamber, mevzilenen yeri kendi görüşüne göre belirlediğini ifade ettikten sonra Hubâb b. Münzir konuyla alakalı tespitlerini sıralamıştır. Konuşlandıkları yerin kaleye yakın olmasından dolayı kaleden atılacak okların menzilinde bulunduğu, hurma ağaçlarıyla çevrili olduğuna ve bunu Yahudilerin değerlendirerek bir gece baskını düzenleyebileceklerine ve zemininin bataklık bir alan olmasının ise

potansiyel bir veba tehlikesine yol açabileceğine dikkat çekmiştir. Ardından, tüm bu olumsuz etkenleri ortadan kaldıracak daha uygun bir yere konumlanmayı önermiştir. Hz. Peygamber, Hubâb b. Münzir'in tespitlerini dikkatle dinledikten sonra uygun bir konum bulması için Muhammed b. Mesleme'yi görevlendirmiştir.

Hayber kuşatması sırasında Hubâb b. Münzir, Hz. Peygamber'e gelerek Yahudilerin direncini kırmak amacıyla, onlar için çok değerli olan hurma ağaçlarının kesilmesini önermiştir. Hz. Peygamber, daha önce Benî Nadîr Yahudileri kuşatmasında başvurduğu bu taktiği, Hubâb b. Münzir'in hatırlatması üzerine Hayber kuşatmasında tekrar uyguladığı görülmektedir.

Hubâb b. Münzir, Hayber kuşatması sırasında da cengâverliğini göstermiş ve iki Yahudi tarafından yapılan mübareze davetine cevap vererek ikisini de öldürmüştür. Ayrıca bir grup Yahudinin Hz. Peygamber'e yaklaştığını fark eder etmez o noktaya doğru hücumla geçmiş, diğer Müslümanları da organize ederek Yahudileri Hz. Peygamber'den uzaklaştırmıştır.

Hubâb b. Münzir, Tâif kuşatması öncesi Hz. Peygamber'in kurduğu karargâhın kaleye çok yakın olmasının bir risk oluşturabileceğini düşünerek Hz. Peygamber'e gelmiş ve bu sebeple karargâhın kaleden daha uzak bir yere taşınması gerektiğini ifade etmiştir. Hz. Peygamber, önceki olaylarda Hubâb b. Münzir'in önerilerini hızlı bir şekilde uygulamaya koymasına rağmen Tâif kuşatması sırasında onun sunduğu öneriye karşı bir süre tepkisiz kaldığı gözlemlenmiştir. Ancak, Tâiflilerin attığı okların Müslümanlara isabet etmesi ve bazılarının yaralanması sonrasında Hz. Peygamber, Hubâb b. Münzir'i kaleden uzak, uygun bir yer bulması için görevlendirmiştir.

Hz. Peygamber'in savaşlarda sancağı, Muhâcir ve Ensâr arasından önde gelen, liderlik niteliklerine sahip kişilere teslim ettiği bilinen bir gerçektir. Araştırma sonuçlarına göre Hz. Peygamber'in Hubâb b. Münzir'i Bedir, Uhud, Hayber, Vâdilkurâ, Huneyn savaşlarında ve Tebük Seferi'nde sancaktar olarak görevlendirdiği saptanmıştır. Buradan yola çıkarak, Hubâb b. Münzir'in İslâm tarihinin önemli olaylarında sancaktar olarak görevlendirilmesinin, sadece Hz. Peygamber'in değil aynı zamanda Hubâb b. Münzir'in kabilesi Hazrec nezdindeki değerini ve konumunu göstermesi bakımından anlamlı olduğu düşünülmektedir.

Hz. Peygamber iç ve dış tehditlere karşı tedbirli olmak amacıyla istihbarat faaliyetlerine büyük önem vermiş ve bazı sahâbîleri bu iş için vazifelendirmiştir. Hz. Peygamber'in istihbarat toplamak amacıyla görevlendirdiği sahâbîlerden birisi de Hubâb b. Münzir'dir. Araştırmada Hubâb b. Münzir'in Uhud Savaşı'nda ve Fûls Serriyyesi'nde istihbarat toplamak üzere görevlendirildiği tespit edilmiştir. Bu husus Hubâb b. Münzir'in, gözlem yeteneğine sahip, güvenilir ve cesaretli bir kişiliğe sahip olduğunu da göstermektedir.

Elde edilen bilgilere göre Hubâb b. Münzir'in sunduğu önerilerin tamamının Hz. Peygamber tarafından uygulandığı görülmektedir. Önerilerinde tam isabet etmesi ise onun feraset sahibi, sezgileri güçlü bir kişi olduğunu yansıtmaktadır. Bu özelliklere sahip olmasında, bölge coğrafyasını ve insanlarını çok iyi derecede tanımasının da önemli bir etken olduğu düşünülmektedir. Vahye müstenit olmayan kornalarda sahip olduğu tecrübeye dayanarak karşısındaki Peygamber de olsa

nezaketle olayı sorgulaması, karşı öneri sunması ve bu önerisini de gerekçelendirmesi dikkate değer bir husustur. Ayrıca, Hubâb b. Münzir'in Hz. Peygamber dönemindeki önerileri nedeniyle kınama veya eleştiriye uğradığına dair, kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanmaması da dikkat çekicidir.

Hubâb b. Münzir'in özellikle Uhud ve Hayber savaşlarında, Hz. Peygamber'in yoğun bir saldırıya maruz kaldığı anlarda düşman kuvvetlerini püskürtmek için verdiği mücadele, yine Uhud Savaşı'ndan sonra Mekkelilerin baskın tehlikesine karşı sabaha kadar mescidin kapısında nöbet tutması, onun Hz. Peygamber'e derin bir sevgi beslediğini ispatlar niteliktedir.

Hz. Peygamber'in vefatından sonra Sakîfe'de Muhâcir ve Ensâr arasında devlet başkanlığının kime geçeceğine dair yapılan toplantıda, hilafetin Ensârın hakkı olduğuna dair tezleri en güçlü şekilde savunan kişinin Hubâb b. Münzir olduğu gözlemlenmiştir. Hatta bu konuda, Hz. Ömer ile hakaretleşmeye varan sert tartışmalara girmekten de çekinmemiştir. Uzun tartışmaların ardından toplantıya katılanlar arasında devlet başkanlığının Muhâcirlerden birine verilmesi yönündeki görüşlerin ağırlık kazandığını gören Hubâb b. Münzir, Ensârdan birinin devlet başkanı seçilememesi durumunda, biri Ensârdan diğeri Muhâcirlerden olmak üzere iki devlet başkanının olması yönünde bir teklifte bulunmuştur. Ancak çoğunluk, bu öneriyi siyasî parçalanma riski taşıyabileceği gerekçesiyle reddetmiştir. Toplantının sonunda da Ensâr ve Muhâcirler, Hz. Ebû Bekir'e biat etmiştir.

Bu olayın Hubâb b. Münzir'in hayatında bir dönüm noktası teşkil ettiği saptanmıştır. Zira bu olaydan sonra, onun İslam tarihi sahnesinden adeta çekildiği açıkça görülüyor. Hz. Ömer'in hilafetinin sonlarında doğru vefat etmesine rağmen kaynaklarda Sakîfe Olayı ile ölümü arasındaki zaman dilimindeki olaylarda, onunla ilgili sınırlı bilgiler haricinde başka herhangi bir bilgiye ulaşılamaması şaşırtıcıdır. Çünkü araştırmanın tamamı dikkate alındığında Hubâb b. Münzir'in aldığı sorumlulukları, görüş ve önerileri bakımından Hz. Peygamber döneminin parlayan bir yıldızı olduğunu söylemek abartılı olmaz. Hz. Peygamber döneminde oldukça aktif olan Hubâb b. Münzir, ilk iki halife döneminde neden pasif bir yaşam sürmüştür?

Buna dair kesin bilgilere sahip olunmamakla birlikte, çeşitli sebeplerin bu durumu etkilemiş olabileceği düşünülmektedir. Bu sebepler arasında, Hubâb b. Münzir'in kişisel tercihi bulunabilir. Ayrıca onun Hz. Ömer ile Hz. Peygamber döneminde soğumaya bırakılan ancak Sakîfe toplantısında oldukça sert tartışmalarıyla gün yüzüne çıkan çekişmelerinin de etkileri zikredilebilir. Ancak Hubâb b. Münzir'in ilk iki halife döneminde pasif bir yaşam sürmesi üzerinde kesin bir neden belirtmek zordur. Olaya bir de madalyonun diğer yüzünden bakmak gerekirse ilk iki halife, stratejik düşünme yeteneği üst düzeyde, vizyoner ve birikimli bir sahâbî olan Hubâb b. Münzir'in tecrübelerinden istifade etmek, onu Hz. Peygamber dönemindeki gibi faal hale getirmek için acaba bir çaba harcamışlar mıdır? Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer, pek çok sorumluluğun üstesinden rahatlıkla gelebilecek donanıma sahip olmasına rağmen onu neden herhangi bir vazife ile görevlendirmemişlerdir? Bu noktada, tüm bu sorulara cevap verebilecek ve onun karakter analizi de dahil olmak üzere daha detaylı bir şekilde tanıtımını sağlayacak araştırmalara ihtiyaç olduğu hissedilmektedir. Bu vesileyle, gençlerin rol model olarak görebileceği bir karakter olan Hubâb b.

Münzir'in İslâm tarihindeki yerinin ve öneminin incelendiği bu araştırmanın, önemli bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

Funding / Finansman: This research received no external funding. / Bu araştırma herhangi bir dış fon almamıştır.

Conflicts of Interest / Çıkar Çatışması: The authors declare no conflict of interest. / Yazar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Kaynakça

- Akbulut, Ahmet. *Sahabe Dönemi İktidar Kavgası Alevi Sünni Ayrışmasının Arka Planı*. Ankara: Otto Yayınları, 2022.
- Aksu, Ali. "Asr-ı Saadet ve Emevîler Döneminde Lakap Takma ve Halifelerin Lakapları". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/2 (15 Aralık 2001), 229-248.
- Apak, Âdem. *Ana Hatlarıyla İslâm Tarihi (1) (Hz. Muhammed (s.a.v.) Dönemi)*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 8. Baskı., 2012.
- Apak, Âdem. *Ana Hatlarıyla İslâm Tarihi (2) (Hulefâ-i Râşidîn Dönemi)*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 7. Baskı., 2012.
- Arslan, İhsan. "Hz. Peygamber Döneminde Düşünce Özgürlüğü ve Muhalefet". *Milel ve Nihal* 15/2 (28 Aralık 2018), 108-133. <https://doi.org/10.17131/milel.505031>
- Atçeken, İsmail Hakkı. *Hiz. Peygamber'in Yahudilerle Münâsebetleri*. İstanbul: Marifet Yayınları, 1996.
- Bakır, Abdulhalik. *Ali b. Ebî Talib*. Elazığ: Çağ Ofset Matbaacılık, 1998.
- Belâzürî, Ahmed b. Yahyâ. *Fütûhu'l-Büldân Ülkelerin Fetihleri*. çev. Mustafa Fayda. İstanbul: Siyer Yayınları, 2013.
- Belâzürî, Ahmed b. Yahyâ b. Câbir. *Ensâbü'l-esrâf*. thk. Suheyl Zekkâr - Riyâd ez-Ziriklî. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1417/1996.
- Büyükarslan, Bürhan Mustafa. "Hz. Muhammed'in İstihbârâtî Faaliyetleri Üzerine Bir İnceleme". *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 8/17 (21 Aralık 2020), 95-118.
- Can, Hakan. "Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Sahabe İle İstişaresi ve Sahabenin Bazı Konularda Hz. Muhammed'e Yaptığı İtirazlar". *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14 (25 Aralık 2019), 249-265. <https://doi.org/10.34085/buifd.619429>
- Gabriel, Richard A. *İslâm'ın İlk Mareşali Hz. Muhammed*. çev. Ahmet Büyükaksoy. İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2021.
- Grohmann, Adolf. "Hayber". *İslâm Ansiklopedisi*. 5(1)/384-386. Eskişehir: Milli Eğitim Bakanlığı, 2001.
- Halîfe b. Hayyât, Ebû 'Amr. *Târîhu Halîfe b. Hayyât*. thk. Ekrem Ziyâ el-'Umerî. Riyâd: Dâru Taybe, 1985.
- Kur'ân-ı Kerîm Meâli*. çev. Halil Altuntaş – Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2005.
- Halilî, İmâdüddîn. *Muhammed Aleyhisselam*. çev. İsmail Hakkı Sezer. Konya: Yediveren Kitap, 2003.
- Hamidullah, Muhammed. *İslâm Peygamberi*. çev. Salih Tuğ. İstanbul: İrfan Yayıncılık, 1993.
- İbn Hacer el-'Askalânî, Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed. *el-İsâbe fî temyîzi's-sahâbe*. thk. 'Âdil Ahmed 'Abdulmevcûd - 'Alî Muhammed Mu'avvad. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1995.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed 'Alî b. Ahmed el-Endelüsî. *Cemheretu ensâbi'l-'Arab*. thk. Abdüsselâm b. Hârûn. Kahire: Dâru'l-Maârif, 2007.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed 'Abdulmelik el-Himyerî. *es-Sîretu'n-nebeviyye*. thk. Mustafa es-Sakkâ vd. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsî'l-'Arabî, 2009.
- İbn İshâk, Muhammed b. Yesâr. *Sîretü İbn İshâk*. thk. Muhammed Hamidullah. Konya: Hayra Hizmet Vakfı, 1398/1978.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ' İsmâîl b. Ömer. *el-Bidâye ve'n-nihâye*. thk. 'Abdullah b. 'Abdulmuhsin et-Turkî. Kahire: Dâru Hicr, 1418/1997.
- İbn Kuteybe, Ebû Muhammed 'Abdullah b. Müslim. *el-İmâme ve's-siyâse*. thk. Ali Şîrî. Beyrut: Dâru'l-Edvâ', 1990.
- İbn Sa'd, Ebû 'Abdullâh Muhammed b. Sa'd b. Menîf. *et-Tabakâtü'l-kübrâ*. thk. 'Ali Muhammed 'Ömer. Kâhire: Mektebetü el-Hâncî, 2001.
- İbn 'Abdilber, Ebû Ömer Yûsuf b. 'Abdillâh. *el-İst'âb fî ma'rifeti'l-'ashâb*. thk. 'Alî Muhammed el-Bicâvî. Beyrut: Dâru'l-Cil, 1992.
- İbn 'Asâkir, Ebû'l-Kâsım 'Alî b. el-Hasen. *Târîhu Dimeşk*. thk. 'Amr b. Ğurâme el-'Umrevî. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1995.
- İbnü'l-Cevzî, Ebû'l-Ferec Cemâlüddîn 'Abdurrahmân. *el-Muntazam fî târihi'l-mülûk ve'l-'umem*. thk. Muhammed 'Abdulkâdir 'Atâ - Mustafâ 'Abdulkâdir 'Atâ. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1992.
- İbnü'l-Esir, Ebû'l-Hasen 'Alî b. Muhammed el-Cezerî. *Üsdü'l-ğâbe fî ma'rifeti's-sahâbe*. thk. 'Alî Muhammed Mu'avvid - 'Âdil Ahmed 'Abdulmevcûd. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1994.

- İbnü'l-Esir, Ebü'l-Hasen 'Alî b. Ebî'l-Kerem Muhammed. *el-Kâmil fi't-târîh*. thk. 'Abdullâh el-Kâdî. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1987.
- İbnü'l-Kelbî, Ebü'l-Münzir Hişâm b. Muhammed. *Putlar Kitabı (Kitâb al-Asnâm)*. çev. Beyza Düşüngen. Ankara: A.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1968.
- Kandemir, M. Yaşar. "Hubâb b. Münzir". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 18/264. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Kapar, Mehmet Ali. *İslâm'ın İlk Döneminde Bey'at ve Seçim Sistemi*. İstanbul: Beyan Yayınları, 1998.
- Kuşçalı, Ali. "Hubâb b. Münzir'in Bedir Savaşı'nın Kazanılmasındaki Kritik Rolü". *ISPEC 11. Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Kongresi*. ed. Gamze Turun vd. 51-52. Muş: ISPEC Publications, 2023.
- Küçükaşçı, Mustafa Sabri. "Sakîfetü Benî Sâide". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36/11-12. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Mahmudov, Elşad. *Sebepleri ve Sonuçları Açısından Hz. Peygamber'in Savaşları*. İstanbul: İsam Yayınları, 2010.
- Rayyıs, Muhammed Ziyauddin. *İslam'da Yönetim Sistemi ve Temelleri*. çev. İbrahim Sarmış. Ankara: Fecr Yayınları, 2017.
- Safedî, Salâhuddîn Halîl b. Aybek b. 'Abdullâh. *el-Vâfi bi'l-vefeyât*. thk. Ahmed el-Arnâ'ût - Türkî Mustafâ. Beyrut: Dâru lhyâit-Türâsi'l-'Arabî, 2000.
- Sem'ânî, Ebû Sa'd 'Abdulkerîm b. Muhammed. *el-Ensâb*. thk. 'Abdurrahman b. Yahyâ. Haydarabad: Dâiratü'l-Me'ârifü'l-'Osmâniyye, 1962.
- Sibt İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Muzaffer Yûsuf. *Mir'âtü'z-zamân fi tevârihi'l-a'yân*. thk. Muhammed Berekât vdgr. Dimaşk: Risâletü'l-Âlemiyye, 2013.
- Şen, Abdurrahim. *Hulefâ-i Raşîdîn Örneğinde İslâm'da Devlet Başkanı Seçimi*. İstanbul: Pınar Yayınları, 2015.
- Şimşir, Mehmet. *Hz. Peygamber Döneminde Suikastler*. İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2018.
- Şimşir, Mehmet. *İlk Dönem İslâm Tarihinde Haberleşme Yöntemleri Başlangıçtan Raşîd Halifeler Dönemi Sonuna Kadar*. Konya: Hüner Yayınevi, 2011.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr. *Târîhu'r-rusul ve'l-mülûk*. thk. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrahim. Kâhire: Dâru'l-Maârif, 1969.
- Tekin, Feridun. "Hz. Peygamber Döneminde Sancak Kullanımı ve Sancaktarlık Yapan Sahâbîler". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 22/2 (30 Aralık 2022), 325-344. <https://doi.org/10.30627/cuilah.1176104>
- Terzi, Mustafa Zeki. *Hz. Peygamber ve Hulefâ-yi Râşîdîn Döneminde Askeri Teşkilât*. İstanbul: Siyer Yayınları, 2017.
- Umerî, Ekrem Ziya. *Medine Toplumunu*. çev. Nurettin Yıldız. İstanbul: Risale Yayınları, 2021.
- Vâkîdî, Muhammed b. Ömer. *Kitâbu'l-meğâzî*. thk. Marsden Jones. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1984.
- Vâkîdî, Muhammed b. Ömer. *Kitâbu'r-ridde*. thk. Yahyâ el-Cebûrî. Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1990.
- Yâkût el-Hamevî, Şihâbüddîn Ebü 'Abdillâh. *Mu'cemü'l-büldân*. Beyrut: Dâru Sâdır, 1977.
- Ya'kûbî, Ahmed b. Ebü Ya'kûb b. Ca'fer. *Târîhu'l-Ya'kûbî*. thk. Abdülemîr Mihnâ. Beyrut: Şirketü'l-'Alâmî, 2010.
- Yılmaz, Metin. *Hz. Peygamber (sas) Döneminde İstihbarat*. İstanbul: Siyer Yayınları, 2017.
- Zehebî, Ebü 'Abdillâh Şemsüddîn Muhammed. *Siyeru a'lâmî'n-nubelâ'*. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1427/2006.
- Ziriklî, Hayruddîn. *el-A'lâm*. Beyrut: Dâru'l-İlim, 2002.
- Zorlu, Cem. *İslam Tarihinde İlk İktidar Mücadelesi*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2014.